

Práce kurátorů pro mládež z pohledu dětských klientů

Renáta Šanderová

Bakalářská práce
2015



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií



INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renáta Šanderová**
Osobní číslo: **H128064**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Práce kurátorů pro mládež z pohledu dětských klientů**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení institutu kurátora pro mládež, na obsah jeho práce, na cílovou skupinu klientů, na metody práce s klienty, na možnosti řešení problémů klientů;
 - na pohled dětských klientů na činnost kurátorů pro mládež, jak oni tuto práci vnímají.
- Součástí práce bude realizovaný kvalitativní výzkum zaměřený na zjištění názorů dětských klientů na práci kurátorů pro mládež.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CARR-GREGG, Michael a Erin SHALE. Puberťáci a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 197 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3676-629.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 9788073151850.

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém, nebo po zlém?. Vyd. 7. Praha: Portál, 2012, 124 s. ISBN 978-80-262-0133-5.

PREKOP, Jirina. Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí. Havlíčkův Brod: GRADA, 2001. ISBN 978-80-247-9063-3.

RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 62 s. ISBN 978-80-87182-25-3.

TRAIN, Alan. Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8503-2.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během zpracování bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Institut mezioborových studií


Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014


doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka




doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnaní případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně

.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „*Práce kurátorů pro mládež z pohledu dětských klientů*“ je zaměřena na práci kurátorů pro mládež v současné společnosti. Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy z oblasti činnosti kurátora pro mládež, je definována cílová skupina sociální kurately pro děti a mládež a nejčastěji používané metody jejich práce. Popsány jsou také spolupracující subjekty. V praktické části se autorka s využitím strategie kvalitativního výzkumu snažila porozumět názorům klientů kurátorů pro mládež a zjistit jejich pohled na práci kurátorů pro mládež se zaměřením na objasnění důvodu, co mohlo způsobit jejich poruchové chování.

Klíčová slova: sociálně-právní ochrana dětí, kurátor pro mládež, dítě, mladistvý, mládež, poruchové chování, metody práce

ABSTRACT

Bachelor thesis titled „*The work of curators for young children in terms of clients*“ focuses on the work of curators for youth in contemporary society. The work is divided into two parts. The theoretical part defines the basic concepts of operations curator for youth, defined target group of tutelage for children and youth and the most frequently used methods of their work. Described are also cooperating entities. In the practical part, the author is using a strategy of qualitative research sought to understand the views of clients curators for young people and find out their views on the work of curators for youth with a focus on clarifying the reason that can cause failure of their behavior.

Keywords: child protection, curator for youth, kid, teen, youth, failure behavior, methods of work

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, odborné rady a lidský přístup, které mi poskytla při zpracování této bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině, zejména manželovi a dětem, za trpělivost a podporu, kterou mi poskytovali během mého studia.

Poděkování také patří všem nezletilým účastníkům mého výzkumu za jejich spolupráci.

Renáta Šanderová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8	
I	TEORETICKÁ ČÁST	10
1	VYMEZENÍ POJMU A ČINNOSTI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ	11
1.1	VYMEZENÍ POJMU KURÁTORA PRO MLÁDEŽ	11
1.2	CÍLOVÁ SKUPINA KURÁTORA PRO MLÁDEŽ.....	13
1.3	OBSAH ČINNOSTI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ.....	15
2	METODY PRÁCE KURÁTORA PRO MLÁDEŽ	18
2.1	ZÁKLADNÍ METODY PRÁCE S KLIENTEM A JEHO RODINOU	19
2.2	SPECIÁLNÍ TECHNIKY SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	23
3	SPOLUPRACUJÍCÍ SUBJEKTY	25
3.1	VEŘEJNÝ SEKTOR	25
3.2	NESTÁTNÍ SEKTOR.....	36
II	PRAKTICKÁ ČÁST	40
4	VÝZKUM ZAMĚŘENÝ NA PRÁCI KURÁTORŮ PRO MLÁDEŽ Z POHLEDU DĚTSKÝCH KLIENTŮ	41
4.1	METODY A CÍLE VÝZKUMU, STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	42
4.2	CHARAKTERISTIKA A VÝBĚR ÚČASTNÍKŮ VÝZKUMU	44
4.3	VLASTNÍ VÝZKUM	45
4.4	ANALÝZA VÝZKUMU A DISKUZE.....	53
ZÁVĚR	57	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59	
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	64	
SEZNAM TABULEK	65	
SEZNAM PŘÍLOH	66	

ÚVOD

„Nemyslete si, že vychováte své dítě pouze tehdy, když s ním mluvíte, nebo když je poučujete nebo mu poručíte. Vychováváte je v každé chvíli svého života, dokonce i tehdy, když nejste doma. Jak se oblékáte, jak mluvíte s jinými lidmi a o jiných lidech, jak se radujete nebo jak jste smutní, jak jednáte s přáteli i s nepřáteli, jakým způsobem se smějete, jak čtete noviny – to vše má pro dítě velký význam.“

A. S. Makarenko

(Kohoutek, 2003, s. 66)

Jedním z prvořadých zájmů každé vyspělé společnosti je řádná výchova svých občanů, která primárně začíná a spočívá především na biologické rodině. Pokud tato bazální výchova selhává, může dojít ke vzniku závadového chování dětí a mladistvých, k páchání trestné činnosti, což je v současné době ovlivněno celospolečenským klimatem, stále větší závislostí na technice, rostoucí izolací a anonymitou, vlivem vrstevnických skupin a samozřejmě aktuální funkčností rodin. Trestná činnost dětí a mladistvých způsobuje škody nejen materiální, ale především morální hodnoty. Jejich osobnost se stále ještě vyvíjí a možnost jejich nápravy je tudíž nemalá. Stále platí, že nezastupitelnou roli má rodinná výchova, která znamená, že *„nabídnu hostu dobré místo a tak dlouho ho budu vnitřně podporovat, dokud sám nepozná svoji cestu.“* (Prekopová a Schweizerová, 2008, s. 6)

Cílem bakalářské práce bude zjistit názor a pohled dětských klientů na práci kurátorů pro mládež v současné společnosti, jak může osoba kurátora pro mládež svojí činností ovlivnit vnímání, hodnocení a postoje jeho dětských klientů. Zda při činnosti kurátorů pro mládež hrají nějakou roli faktory jako genderové dělení kurátorů, jejich věková struktura, prostředí jednání s dětskými klienty, případně přítomnost dalších osob.

Stanoveného cíle bude dosaženo prostřednictvím využití strategie kvalitativního výzkumu za pomoci triangulace metod pozorování, rozhovoru a analýzy dokumentů.

Teoretická část bude za pomoci textové analýzy zaměřena především na vymezení základních pojmů z oblasti činnosti kurátora pro mládež, a to za použití odborné literatury a platných zákonů. Cílem teoretické části bakalářské práce je specifikovat institut, vymežit obsah jeho činnosti, definovat cílovou skupinu sociální kurately pro děti a mládež a pozastavit se nad metodami jejich práce. Popsány budou také spolupracující subjekty.

Kromě toho, že činnost kurátorů pro mládež je v dnešní době důležitá nejen z preventivního, ale i sankčního pohledu, zajímá mě i z pohledu mé profese.

Praktická část se bude zabývat pohledem dětských klientů na práci kurátorů pro mládež se zaměřením na objasnění důvodu, co mohlo způsobit jejich nevhodné chování. V rámci výzkumu bude zjišťováno, jak dětské klienti vnímají, respektují a dodržují dohodnutou spolupráci a opatření kurátora pro mládež, zda některé proměnné, jako pohlaví či věk kurátora, přítomnost rodiče při jednání nebo prostředí jednání s kurátorem, hrají důležitou roli pro vnímání dítěte a jsou pro něho podstatné.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU A ČINNOSTI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ

Problematika výkonu sociálně-právní ochrany dětí je v České republice často diskutovaným tématem, a to především prostřednictvím různých masmédií. Mnohokrát se setkáváme s nejrůznějšími problémy v rodinách, které ovlivňují chování a jednání dětí, které v těchto rodinách vyrůstají. Právě na rodiče, kteří neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti je zaměřena sociálně-právní ochrana dětí.

Ondrejkovič uvádí, že *„faktom je, že výchova je zložitý, dlhodobý, ťažko merateľný proces, a jeho výsledky sa nedosahujú ihneď. No existenciu, či účinky výchovy na život človeka nemožno popierať.“* (Ondrejkovič, 2009, s. 483)

1.1 Vymezení pojmu kurátora pro mládež

Pojem kurátor ve všeobecném významu představuje opatrovníka, pečovatele fyzické osoby, případně věci.

Sociálně-právní ochrana dětí je v České republice upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dle uvedeného zákona se sociálně-právní ochranou dětí *„rozumí zejména*

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“* (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 1)

Citovaný právní předpis vymezuje institut sociální kurately pro děti a mládež tak, že *„sociální kuratela spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte.“* (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 31 odst. 2)

„Sociální kuratelu vykonává kurátor pro děti a mládež, který je zaměstnancem obce s rozšířenou působností...“ (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 31 odst. 3)

Matoušek charakterizuje kurátora pro mládež jako státního úředníka zabývajícího se dětmi z nefunkčních rodin, dětmi, které vedou zahálčivý či nemravný život, zanedbávají školní docházku, požívají návykové látky, žijí se prostitutí, utíkají z domova, páchají trestnou činností. Kurátor pro mládež jim poskytuje pomoc při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a výchovných vlivů. (Matoušek a kol., 2005, s. 270)

Matoušek dále uvádí, že tato pomoc nemůže být intenzivní, a to vzhledem k počtu případů, které ročně kurátoři pro mládež řeší. Z tohoto důvodu využívají státních i soukromých sociálních služeb. (Matoušek, 2007, s. 86)

Jak bylo výše uvedeno, činnost kurátorů pro mládež představuje jeden ze způsobů intervence státu do problémového chování mládeže, zejména u nezletilých dětí do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, ale i mladistvých, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, případně se dopustili přestupku, a u dětí a mladistvých, u nichž se opakovaně projevují poruchy chování závažného rázu. Těmito zásahy však stát nemůže nahradit práva a povinnosti rodičů plynoucí z rodičovské odpovědnosti, není-li ohrožen zdravý vývoj dítěte.

Ze statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) České republiky z ročního výkazu o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2014 vyplynulo, že kurátoři pro mládež řešili v uplynulém kalendářním roce celkem 31 991 klientů. Konkrétní věkové rozložení klientů a důvody práce s nimi jsou uvedeny v následující tabulce (Tab. 1).

Tab. 1. Klienti řešení kurátory pro mládež v ČR za rok 2014

	Celkem	Děti	Mladiství
Trestná činnost	5 468	2 166	3 302
Přestupky	3 727		3 727
Výchovné problémy	19 614	9 661	9 953
Dohledy	1 335	671	664
Uložená výchovná opatření mladistvým	828		828
Mladiství ve výkonu vazby nebo ve výkonu odnětí svobody	156		156
Opatření uložená dětem mladším 15 let	863	863	

Zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/7260> ze dne 7. 11. 2015

1.2 Cílová skupina kurátora pro mládež

Ve Slovníku sociální práce je klient definován jako „*subjekt, který využívá sociální služby. Může to být osoba, rodina, skupina i komunita.*“ (Matoušek, 2003a, s. 90)

Jak z názvu institutu sociální kurately pro děti a mládež vyplývá, bude nutné nejprve objasnit některé základní pojmy, které jsou v práci užívány. Mezi laickou veřejností je často pojem mládež chybně zaměňován za pojem mladistvý. Z hlediska platných právních norem v oblasti trestního práva „*se rozumí mládeží děti a mladiství...*“ (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., § 2 odst. 1 písm. a) Z citované definice plyne, že pojem mládež je nadřazeným pojmem pro dvě věkové kategorie. Toto dělení je důležité z hlediska odpovědnosti těchto osob za protiprávní činy a ukládání opatření za tyto protiprávní činy.

Průcha uvádí, že mládež je „*sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot.*“ (Průcha a kol., 2008, s. 125)

Pojem dítě je vymezen v různých právních předpisech. Stěžejní je definice, kterou „*se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dřív.*“ (Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb., čl. 1) Trestní zákoník vymezuje dítě totožně, jako osobu mladší osmnácti let. (Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., § 126)

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozumí dítětem toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., § 2 odst. 1 písm. b)

V předpisech občanskoprávních se tato osoba nazývá nezletilou. Zletilosti nabývá dovršením osmnácti let, pokud nenabyla zletilosti dříve. (Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 30 odst. 1)

Mladistvým je v trestněprávních předpisech definován „*ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.*“ (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., § 2 odst. 1 písm. c)

V evropské psychologii je období mezi dětstvím a dospělostí členěno na období pubescence (od 10 – 11 let do 15 let) a období adolescence (od 15 let do 20 – 22 let). (Doňková, 2012, s. 113)

Matějček připomíná pro výchovu dětí v období puberty, že „*největšími výchovatelstvími v tomto období je asi zdrženlivost, trpělivost a optimistický výhled do budoucna.*“ (Matějček, 2007, s. 84)

Dle Vágnerové se adolescenti snaží co nejdříve zbavit „*dětských atributů a jednoznačné sociální podřízenosti. Usilují o co nejranější získání větších práv a svobody rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnost dospělosti přijímají jen velmi neochotně.*“ (Vágnerová, 2005, s. 321)

Kurátor pro mládež zabezpečuje péči o děti, které „*vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutací, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití; které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte...pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.*“ (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 6)

Z výše uvedeného vyplývá charakteristika klientů kurátora pro mládež, pro které je typické, že nerespektují sociální normy platné v naší společnosti a porušují je. Toto chování je označováno za poruchové.

Mühlpachr rozdělil poruchové chování do tří skupin, kdy kritériem dělení byl stupeň narušování norem. Nespolečenské, nepřiměřené chování, které se dá zvládnout přiměřenými pedagogickými postupy, nazval disociálním chováním. Asociální chování se projevuje opakovaným a dlouhodobým narušováním společenských norem, ale nepřekračuje právní předpisy. V tom se liší od antisociálního chování, kdy jde v podstatě o trestnou činnost. (Mühlpachr, 2010, s. 108)

Vágnerová charakterizuje poruchy chování „*jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových vlastností.*“ (Vágnerová, 1999, s. 274) Dále uvádí, že poruchy

chování v dětském věku mívají přechodný charakter a bývají signálem poruch osobnosti se zvýšeným rizikem budoucího problematického chování. V dospělosti začíná delikventní chování zřídka. (Vágnerová, 1999, s. 275)

Příčinou poruch chování bývá často nepříznivé psychosociální prostředí, včetně neuspokojivých vztahů v rodině a selhávání ve škole. (Train, 2001, s. 187)

Martínek připomíná, že při diagnostice poruch chování je nutný individuální přístup se zohledněním možných vlivů na vývoj dítěte. Za nejčastější poruchy chování u dětí považuje ADHD (dříve LMD), opoziční poruchu, lhaní, krádeže, záškoláctví, útoky a toulky a poruchu chování s protispolečenskými rysy. (Martínek, 2009, s. 85)

1.3 Obsah činnosti kurátora pro mládež

Matoušek a Matoušková uvádí, že do pracovní náplně kurátora pro mládež mimo jiné patří úkoly související s péčí o ohroženou mládež. Jedná se o spolupráci s orgány činnými v trestním (přestupkovém) řízení a podávání jim zpráv o dítěti, resp. mladistvém, a to na základě vlastního šetření. Důležitá je účast kurátora pro mládež u soudního jednání, kde může navrhnout výchovu v náhradní rodině, případně ústavní či ochrannou výchovu. (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 150)

Kurátor pro mládež je povinen se v rámci své činnosti řídit platnými právními předpisy, jejichž seznam je uveden v příloze P I.

MPSV charakterizovalo funkci kurátora pro mládež tak, že:

- se zabývá dětmi a mladistvými s poruchami chování či trestnou činností
- vede administrativu dětí a mladistvých, se kterými pracuje
- analyzuje situaci v oblasti patologických jevů u dětí a mládeže a navrhuje preventivní opatření
- poskytuje sociálně-právní, výchovné, případně psychologické porady dětem i rodičům při řešení jejich rodinných, osobních a sociálních problémů
- provádí sociální šetření a kontrolní činnost
- zprostředkovává pomoc odborných poradenských a zdravotnických pracovišť a jiných zařízení

- podává na základě písemných požadavků orgánů činných v trestním řízení kvalifikované zprávy o nezletilém a mladistvém, kteří se dopustili trestného činu
- účastní se úkonů v přípravném řízení (výslech, konfrontace, seznámení s výsledky vyšetřování), účastní se hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých, kde aktivně užívá práva daná zákonem
- zastupuje děti s poruchami chování v řízení o ústavní výchově a účastní se trestního řízení proti mladistvým
- podílí se na realizaci ústavní nebo ochranné výchovy do příslušných zařízení (zajištění dokladů, místa, doprovodu dítěte) ve spolupráci se soudem
- navštěvuje nezletilé a mladistvé v ústavních zařízeních a věznicích, dále spolupůsobí na zlepšení podmínek v těchto rodinách s cílem návratu dětí zpět do rodiny a vhodného začlenění do společnosti
- účastní se přestupkového řízení vedeného proti mladistvému v souladu se zákonem o přestupcích
- spolupracuje s ústavy pro výkon vazby i výkon trestu odnětí svobody, se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, s orgány obcí, školami, zdravotnickými zařízeními, občanskými sdruženími, úřady práce, probační a mediační službou (<http://www.mpsv.cz/> ze dne 7. 11. 2015)

Shora uvedené činnosti sociální kurately jsou mimo jiné vymezeny v § 32 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Konkrétní působení kurátora pro mládež může být rozděleno do třech oblastí.

- 1) **Oblast prevence** zahrnuje analýzu sociálně patologických jevů u mládeže a podílí se na organizování a realizaci preventivních opatření ve spolupráci s městskou a státní policií, zejména preventivně kontrolní akce v lokalitách, kde se požívá alkohol, drogy. Preventivní činnost spočívá dále ve vedení odborných přednášek na základních školách nebo přípravě informačních letáků. Preventivně může kurátor pro mládež působit především v rámci vedeného pohovoru s nezletilým dítětem na základě oznámení policie např. o požití alkoholu nezletilým dítětem.
- 2) **Oblast trestních věcí** konkrétně představuje vypracovávání kvalifikovaných zpráv o nezletilých a mladistvých na žádost orgánů činných v trestním řízení, a to na

základě šetření poměrů v rodině, pohovorů s dítětem a rodiči, zpráv ze školy, informací poradenských zařízení. Další povinností je účast při výslechu nezletilého dítěte a dále přítomnost u řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. U mladistvých pachatelů se účastní celého trestního řízení i přestupkového řízení. Zákon jim ukládá povinnost navštěvovat mladistvého ve věznici, vést s ním pohovory, spolupracovat s rodinou mladistvého na možném návratu do rodiny.

- 3) **Oblast výchovná** spočívá v poskytování odborného poradenství dětem s problémovým chováním a jejich rodičům prostřednictvím vedených rozhovorů, ale i šetření v rodině za účelem zjištění výchovných podmínek. Antier konstatuje, že pokud se rodiče dopouštěli ve výchově vážných chyb a dítě nerespektovali, v období dospívání se výsledky výchovné práce projeví jeho extrémním chováním. (Antier, 2011, s. 87) Kurátor pro mládež stanovuje jednotlivé kroky ke zlepšení chování dítěte ve spolupráci s jeho rodiči, které poté všichni společně sepíší i s důsledky jejich nedodržování, a kurátor je následně kontroluje. Výchovné působení dále spočívá v možnosti uložení výchovných opatření (napomenutí, stanovení dohledu nad dítětem, uložení omezení a uložení povinnosti využít odborné poradenské pomoci nebo se účastnit setkání s mediátorem nebo terapie), pokud to vyžaduje zájem na řádné výchově dítěte. V případě nezvladatelného chování dítěte, podávají k soudu návrhy na nařízení ústavní nebo ochranné výchovy.

2 METODY PRÁCE KURÁTORA PRO MLÁDEŽ

Pojem metoda je všeobecně považován za cestu, postup, kterého je potřeba k dosažení stanoveného cíle. Jůzl uvádí, že „*metoda je konkrétní pracovní rámec, který zahrnuje charakter práce, směr i postupy...*“ (Jůzl, 2012, s. 32)

„*Metody jsou obecnější formy a principy způsobů poznávání, které jsou konkretizovány specifitějšími postupy, technikami...*“ (Nakonečný, 1999, s. 33)

Kurátor pro mládež využívá při sociální práci se svými nezletilými klienty různé metody práce, zejména metody práce s jednotlivcem – klientem, ale i skupinou, tímto myšleno jeho rodinou.

Matoušek pod pojmem metody sociální práce rozumí postupy vázané „*na cílový subjekt (práce s jednotlivcem, rodinou, komunitou atd.), na jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události), na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace), někdy i na systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní sociální politika).*“ (Matoušek, 2003b, s. 13)

Často se sociální pracovníci jako první setkávají s jedinci, kteří potřebují pomoc. Zasahují tak dříve než specializovaní odborníci. Včasné zahájení dobré práce s klientem může zvýšit její úspěšnost a navíc již vytvořený vztah a důvěra k sociálnímu pracovníkovi má motivující vliv. Stejně tak komplexní znalost poměrů klienta přispěje k lepšímu porozumění jeho problému a vytvoření adekvátního plánu dalšího postupu. (Zakouřilová, 2008, s. 10)

Cíle sociální práce mohou být vyjádřeny známou modlitbou – Modlitba o vnitřní mír Reinholda Niebuha: „*Bože, dej mi vyrovnanost, abych přijal to, co změnit nemohu, odvahu, abych změnil to, co změnit mohu, a moudrost, abych to dokázal rozlišit.*“ (Zakouřilová, 2008, s. 14)

Proces práce s dětmi musí být transparentní, efektivní a systematický. Musí vycházet z komplexního hodnocení situace dětského klienta a jeho rodiny, kdy „*hodnocení probíhá s využitím standardizovaného a zdokumentovaného postupu a slouží k vytvoření plánu ochrany dítěte a intervenční strategie...*“ (Pemová a Ptáček, 2012, s. 30)

2.1 Základní metody práce s klientem a jeho rodinou

Metody činnosti kurátora pro mládež mohou být vymezeny jako konkrétní postupy, kterými kurátor pro mládež realizuje potřebný výchovný záměr ve vztahu k nezletilému klientovi. Důležitým úkolem kurátora pro mládež je navázání kvalitní spolupráce s klientem, případně s jeho rodinou i širším okolím klienta za účelem motivace a pomoci klientovi ke změně jeho chování. Aby mohlo být stanovených cílů dosaženo, využívá v rámci své činnosti kurátor pro mládež nejen klasických metod práce s klientem, ale i speciálních technik sociální práce.

Dále jsou v práci uvedeny základní a nejčastěji používané metody sociální práce s klientem a jeho rodinou, které kurátor pro mládež v rámci své pracovní činnosti využívá.

Rozhovor

Rozhovor bývá považován za stěžejní a nejvíce využívanou metodu sociální práce. Kurátor pro mládež vede rozhovory nejen se svými nezletilými klienty, ale i jejich rodiči, případně osobami odpovědnými za výchovu nezletilého dítěte.

Kohoutek výstižně uvádí, že *„rozhovor je metoda získávání dat a ovlivňování druhých osob slovním kontaktem...je pravděpodobně nejdůležitější, nejnáročnější, nejstarší a nejčastěji používanou metodou pro získávání informací...“* (Kohoutek, 2006, s. 189)

„Jde především o vnitřní prožitky osoby a vnitřní podmínky její činnosti, jako jsou názory, potřeby, motivy, zájmy, přesvědčení, ideály, hodnotová orientace, postoje, osobní zkušenosti, vědomosti, náboženské vyznání, průběh dosavadního života...“ (Vízdal, 2010, s. 22)

Podle způsobu vedení rozlišujeme standardizované a nestandardizované rozhovory. Kurátor pro mládež využívá při práci se svými klienty zejména předem promyšlené, připravené a naplánované rozhovory, které v průběhu jejich realizace případně doplňuje o další potřebné dotazy. Důležitá je technika vedení rozhovoru, kdy komunikátor by se měl vyvarovat případných chyb při vedení rozhovoru, zejména s dětským klientem. Za důležité je považována i volba prostředí, kde se rozhovor kurátora pro mládež s klientem uskuteční. V současné době bývají k této metodě sociální práce zařízení na příslušných institucích dětské pohovorové místnosti, a to za účelem navození atmosféry důvěry a vzájemného porozumění, které jsou důležité pro další práci s dětským klientem.

Rozhovorem je myšlen dialog, tedy komunikace pomocí slov za účelem odhalení pravého stavu věci. „*Rozhovor není prolínání monologů, z nichž každý je soustředěn na sebe a uzavřen druhému.*“ (Matoušek, 2003b, s. 76)

Pozorování

Patří mezi důležité metody, které kurátor pro mládež využívá při práci s klienty a získává tím potřebné informace o klientovi. „*Cílem pozorování je dovědět se něco, čeho si respondenti nejsou vědomi, nebo o čem nemohou, anebo nechtějí, nic vypovědět.*“ (Vavřík, 2012, s. 72)

Kurátor pro mládež může pozorovat klienta během rozhovoru s ním, využívá také možnosti pozorování klienta v jeho přirozeném prostředí, zejména při šetření v rodině. V rámci pozorování sleduje kurátor pro mládež na klientovi jeho mimiku a pantomimiku, gestiku, řeč, projevy emocí, interpersonální vztahy, vztah k objektům a vztah k sobě. (Vízdal, 2010, s. 19)

Šetření v rodině

Kurátor pro mládež, který zabezpečuje odbornou činnost na úseku sociálně-právní ochrany dětí, je oprávněn v souvislosti s plněním svých pracovních úkolů „*navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, v obydlí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, v zařízení poskytovatele zdravotních služeb, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách žije a jaké má chování.*“ (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 52 odst. 1)

Sociální šetření v rodině jsou vykonávána pouze zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany (dále jen OSPOD), a to na základě zvláštního oprávnění vydaného tímto orgánem. Dále jsou zaměstnanci „*oprávněni poříditi obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje...*“ (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 52)

Citovaný zákon ukládá rodičům nezletilých dětí povinnost spolupracovat s OSPOD a umožnit návštěvu zaměstnance tohoto orgánu ve svém obydlí, případně v jiném prostředí, kde dítě žije, je-li to nezbytné pro ochranu zdraví či života dítěte nebo pro ochranu jeho práv. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 53)

V případech klientů s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou je kurátor pro mládež povinen nejméně jednou za tři měsíce navštívit tohoto klienta a ve stejném časovém období navštívit také jeho rodiče. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 29) Tímto je legislativně založena intenzivní práce s nezletilým klientem a jeho rodinou.

Smyslem sociálního šetření je zjistit, v jakém sociálním prostředí dítě žije, jak jsou v domácnosti zajišťovány jeho potřeby a následně vyhodnotit případná rizika a stanovit plán práce s dítětem a jeho rodinou. Kurátor pro mládež by se měl při využívání této metody sociální práce řídit běžnými společenskými pravidly. Zejména se jedná o respekt soukromých prostor v bytě, o pravidla přezouvání se, o způsob přijímání či odmítání pohostění a další společenské normy.

Case management

Představuje model práce s klienty, který se využívá při řešení sociálních situací, které mají multikauzální příčiny a kdy je potřeba do jejich úspěšného zvládnutí aktivně zapojit nejen klienta, ale i multidisciplinární tým. Kurátor pro mládež jako klíčový pracovník koordinuje všechny služby poskytované klientovi s tím, že do všech fází tohoto procesu je především aktivně zapojen sám klient. V průběhu case managementu je vytvořen intervenční plán s cílem zpřehlednit situaci klienta, určit příčiny obtížné situace a hledat možnosti změny. Specifikem této metody sociální práce je spolupráce s celým sociálním prostředím klienta, zejména ve škole, v rámci využívaných sociálních služeb, v komunitě, kde rodina žije. (Pemová a Ptáček, 2012, s. 39 – 40)

Samotný proces case managementu zahrnuje tyto fáze:

- screening
- hodnocení rizik (diagnostika obtíží)
- plánování péče
- poskytování služeb
- monitorování poskytovaných služeb
- hodnocení
- ochrana zájmů klienta. (Pemová a Ptáček, 2012, s. 41)

Případové konference

Případové konference představují v současné době již běžnou metodu sociální práce, která je navíc orgánům sociálně-právní ochrany dětí při obecních úřadech obcí s rozšířenou působností legislativně uložena jako povinnost. Případové konference se pořádají „*pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob...*“ (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 10 odst. 3 písm. e)

Jedná se o plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří mohou představovat podpůrnou síť pro klienta. V průběhu setkání dochází k výměně informací, zhodnocení aktuální situace dítěte a projednání možností řešení problémové situace s cílem vytvoření individuálního plánu ochrany dítěte. „*Cíl setkání musí splňovat tato (SMART) kritéria:*

Specifičnost – konkrétní, nezahrnuje příliš četné úkoly, obsahuje přesný popis problému.

Měřitelnost – poznáme, kdy cíle dosáhneme nebo kdy se jeho dosažení přibližujeme či naopak.

Akceptovatelnost – odpovídá potřebám klienta a jednotlivé strany souhlasí s cílem i s tím, co pro jeho naplnění udělají.

Reálnost – můžeme jej dosáhnout za daných podmínek a s danými prostředky.

Termínovanost – obsahuje časový rámeček (interval) pro řešení a termíny jsou závazné.“ (Manuál k případovým konferencím, 2011, s. 15)

Kurátor pro mládež je vždy svolavatelem případové konference a v převážné většině případů také organizátorem. Jeho povinností je zajistit přítomnost nezávislého, profesně neangažovaného a nestranného facilitátora (moderátora), který bude případovou konferencí řídit, bude zodpovědný za její průběh.

„*Cílem přítomnosti rodičů na případové konferenci není prohlubování jejich frustrace, ale využití jejich aktivity ve prospěch řešení situace dítěte a rodiny.*“ (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 93)

Rodinné konference

Obdobou případových konferencí jsou rodinné konference, které jsou v České republice novou metodou v práci s ohroženou rodinou. Tento model pro řešení problémů v rodině se využívá zejména v restorativní justici s mladistvými, ale i v rámci řešení problémů souvisejících s péčí o nezletilé děti.

Rodinná konference vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině jako takové, podporuje a zplnomocňuje rodinu (nukleární i širší) v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama a využila k tomu to nejpřirozenější – možnosti a zdroje celé rodiny a širšího okolí, využívá tak přirozených vazeb komunity. Při využití rodinných konferencí je klíčová důvěra v potenciál rodiny navrhnout řešení. (<http://www.pravonadetstvi.cz/> ze dne 5. 11. 2015)

2.2 Speciální techniky sociální práce

Při práci s dětskými klienty, jejich rodinami, blízkým okolím dítěte i jeho vrstevníky může být využito speciálních technik sociální práce. Základním cílem využití speciálních technik sociální práce by mělo být především zlepšení vztahů mezi dítětem a jeho rodinou, případně blízkým okolím dítěte.

Při využívání těchto technik je důležité jejich předkládání i rodičům dítěte za účelem zajištění objektivnějšího pohledu na daný problém. Vhodné bývá využití více technik zaměřených na jednu problémovou oblast, jejich opakování s určitým časovým odstupem a následné porovnávání změn, což je pro kurátora pro mládež i zpětná vazba, jak se situace vyvíjí. (Králová, 1995, s. 5)

Kurátor pro mládež sleduje své klienty při práci se speciálními technikami, všímá si jejich verbálních i neverbálních projevů, snaží se klienta motivovat k práci. Získané výsledky s klientem vyhodnocuje, konkretizuje problémy, objevuje souvislosti a snaží se především vést klienta k práci na sobě samém a k odpovědnosti za své chování.

Dále je v práci uveden výčet některých speciálních technik používaných při práci s mladistvým klientem.

Rodina – tato speciální technika umožňuje pohled na vztahy v rodině tak, jak je vidí sám klient. Je možné tuto techniku zadat i jinému členu rodiny s tím, že se tento člen vžije do osoby klienta a odhadne, co klient nakreslí. Kurátor pro mládež si všímá pořadí, v jakém

kreslí klient jednotlivé členy rodiny, dále vzdálenosti a rozmístění jednotlivých osob od klienta. Důležitá je i velikost kruhů jednotlivých členů rodiny. Závěrem je klient kurátorem pro mládež požádán, aby svoji kresbu vysvětlil za pomoci konkrétních příkladů a situací. (Králová, 1995, s. 21)

Životní pole – technika umožňující zjištění širších vztahových a interakčních potřeb. Klient zakreslí sebe uprostřed papíru – svého života. Dále zakresluje do svého života ty, které by nechtěl ztratit, bez kterých si neumí svůj život představit. Důležité je pořadí kreslení, vzájemné umístění kreslených osob a vzdálenost od klienta, z čehož se dá usuzovat na klíčové vztahy. Kurátor pro mládež si všímá extrémních vzdáleností, případně chybějící nukleární rodiny, což může signalizovat strádání v emoční sféře. (Králová, 1995, s. 24)

Sociální statut – pomocí této speciální techniky lze zjistit, kam klient zařazuje sebe a ostatní osoby, neboť zařazení mezi vrstevníky patří do důležitých a základních potřeb člověka. Klient si vybírá z nabízených možností – hvězdy, uznávání, přezírání a izolování. Kurátora pro mládež by mohlo zajímat, zda je klient se svým sociálním statutem spokojený, případně, kde by si přál být a co pro to může udělat. (Králová, 1995, s. 19)

Kruh aktivit – cílem techniky je zjistit, jak klient tráví svůj den. Do kruhu, který představuje 24 hodin, klient zakreslí pomocí výsečí, jak převážně tráví svůj den a svůj volný čas. Velikost výseče odpovídá času, který klient dané činnosti věnuje. Pro kurátora pro mládež je vyplněný kruh odrazovým můstkem pro rozhovor s klientem. Touto technikou je možné zjistit, kolik času věnuje klient své rodině, vrstevníkům, svým povinnostem a volnému času a následně během rozhovoru s klientem se doptávat, zda je spokojen se svým volným časem, čeho se nechce vzdát, o jaké činnosti by rád rozšířil svůj kruh, případně jakou výseč by zmenšil nebo zvětšil. (Králová, 1995, s. 41)

Žebřík – speciální technika, která se osvědčuje v případech, kdy je realizována delší systematická práce s klientem. Kurátor pro mládež nakreslí společně s klientem žebřík, kde vrchol žebříku bude znamenat splněný hlavní cíl a spodek žebříku současnou situací. Jednotlivé příčky žebříku budou představovat dílčí, reálné cíle, které si klient ve spolupráci s kurátorem pro mládež stanoví. Velmi důležité je ocenění klienta za splnění sebemenšího cíle, ale také připomenutí, že ještě nějaké příčky na splnění čekají. Smyslem techniky je, aby si klient uvědomil a zvnitřnil své potřeby, své možnosti a silné stránky a přemýšlel o budoucnosti. Navozuje se představa, že klient může mít na svůj život vliv a především se sám stává aktivním tvůrcem dalších kroků vedoucích ke změně. (Zakouřilová, 2008, s. 82)

3 SPOLUPRACUJÍCÍ SUBJEKTY

„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“ (Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb., čl. 3)

Pokud primární výchovný činitel neplní svoji přirozenou roli, případně ji zanedbává či zneužívá, nastupuje preventivně výchovná činnost, která je v České republice zajišťována orgány a institucemi veřejné správy, ale i nestátním sektorem. Velmi důležitá je vzájemná spolupráce všech zúčastněných subjektů při řešení situace problémového dítěte.

3.1 Veřejný sektor

Stát zabezpečuje svoji činnost prostřednictvím ministerstev. Zejména se jedná o MPSV, které v rámci své působnosti zajišťuje pomoc a péči v oblasti práce s dětmi a mládeží a poskytuje sociálně-právní ochranu dětí prostřednictvím jednotlivých územně samosprávních celků. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí výslovně stanoví, které orgány sociálně-právní ochrany zajišťují sociálně-právní ochranu. Jedná se zejména o krajské úřady, obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností, ministerstvo, Úřad pro mezinárodně právní ochranu. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 4 odst. 1)

„Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.“ (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 4 odst. 2)

Sociálně-právní ochrana dětí je ve všech moderních systémech garantovaná státem prostřednictvím státní správy, ale realizovaná je konkrétními sociálními pracovníky na místní úrovni. Jedná se o tzv. přenesenou působnost státní správy na samosprávu. Tato centralizovaná ochrana dětí zaručuje rovný přístup ke všem potřebným dětem, stejné hodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Nutným předpokladem je konkrétní výkon ochrany dětí na lokální úrovni, se znalostí situace dítěte, jeho rodiny, komunity i sociálních souvislostí dané oblasti, s možností intenzivního kontaktu s klientem a navazujícími sociálními službami. (Pemová a Ptáček, 2012, s. 27)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) zabezpečuje činnost škol a dalších školských zařízení, mezi které patří především pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče a různé typy ústavních zařízení pro děti a mládež.

Mezi spolupracující subjekty s OSPOD můžeme zařadit zejména policii, státní zastupitelství, soudy, probační a mediační službu, školy, poskytovatele zdravotních služeb, pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče, manželské a rodinné poradny, intervenční centra, různá ústavní zařízení a v první řadě především rodiče.

„Vzhledem k tomu, že ohrožení dětí je multifaktoriální jev, je i k jeho řešení potřeba multidisciplinární spolupráce a kombinace formálních i neformálních prostředků.“
(Pemová a Ptáček, 2012, s. 31)

V poslední době se uplatňuje v oblasti práce s problémovými dětmi a mládeží tzv. síťová spolupráce, která zahrnuje vzájemnou spolupráci všech zúčastněných subjektů. Tyto subjekty navzájem kooperují, sdělují si potřebné relevantní informace a participují zákonným způsobem na naplňování potřeb klientů a svých cílů. Matoušek a Pazlarová připomínají, že *„při řízení interakce mezi ostatními účastníky plánování, což jsou většinou profesionálové, je nutné neustále myslet na průběžnou podporu aktivního zapojení dítěte a rodiny. Jde-li o větší dítě, má prezentovat vlastní představy o řešení situace a plánech, komentovat příspěvky ostatních, vyjadřovat se k návrhům a podílet se na vytvoření plánu.“*
(Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 167)

Organizace poskytující služby jednomu klientovi, jedné rodině by měly své služby koordinovat a usilovat o zvýšení prostupnosti hranic mezi poskytovateli služeb a resorty státní správy za předpokladu zachování principu subsidiarity, čili řešení problému na nejnižší možné úrovni. (Matoušek a kol., 2005, s. 279)

Z výše uvedeného vyplývá, že vzájemná spolupráce všech zainteresovaných subjektů je velmi důležitá a pro klienta přínosná. Tato spolupráce je ovlivněna mnoha faktory a lokálními možnostmi, především možnými počty dostupných subjektů a jejich nabízenými službami. Kurátor pro mládež je informován o svých klientech z různých zdrojů. Většinou se jedná o upozornění škol na záškoláctví, agresivní chování žáka, šikanu. Dalšími zdroji informací jsou policie, soudy, zdravotnická zařízení a další organizace. Snahu o řešení problému mohou vyvinout i sami rodiče z důvodů útěků, lhaní, drobných krádeží páchaných vlastními dětmi.

Jak již bylo uvedeno, kurátor pro mládež ve své činnosti využívá spolupráce s různými institucemi a organizacemi, zejména těmi lokálními. V práci je dále uveden výčet nejfrekventovanějších spolupracujících státních subjektů.

Orgány činné v trestním řízení

Trestní řád vymezuje orgány činné v trestním řízení tak, že se jimi „rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán.“ (Zákon o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb., § 12 odst. 1)

Pracovníci OSPOD, zejména kurátoři pro mládež úzce spolupracují s Policií ČR a dalším orgány činnými v trestním řízení. Pokud mají podezření na spáchání trestného činu na dítěti, dávají policii podněty k prošetření, zda nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Další spolupráce probíhá formou účasti při výslechu nezletilého dítěte na policii v rámci trestního řízení. Spolupráce kurátorů pro mládež s orgány činnými v trestním řízení je legislativně upravena s povinnostmi a pravomocemi jednotlivých subjektů, a to jak ve vzájemné spolupráci, tak i jednotlivě.

Dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže orgány činné podle tohoto zákona (policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež) za účelem zjištění podrobnějších informací pro další postup řízení a uložení nejvhodnějšího opatření uloží příslušnému OSPOD vypracování zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci. Zpráva je většinou požadována v písemné podobě a „*musí obsahovat zejména věk mladistvého, stupeň jeho zralosti, dále jeho postoj k provinění a jeho ochotu zajistit nápravu způsobených škod nebo odčinění dalších následků, rodinné poměry mladistvého, včetně vztahu mladistvého k jeho rodičům, stupeň vlivu rodičů na něho a vztah mezi mladistvým, jeho širší rodinou a blízkým sociálním okolím, záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole, a je-li zaměstnán, i skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání, přehled jeho předchozích provinění a opatření vůči němu použitých, jakož i popis jejich výkonu, včetně způsobu chování mladistvého.*“ (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., § 56)

Další možná forma spolupráce OSPOD se soudy spočívá v možnosti podat k soudu návrh na nařízení předběžného opatření v případě, že dítě se ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče, nebo „*je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně*

ohrožen...“ (Zákon o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb., § 452) Pokud soud návrhu vyhoví, umístí dítě do vhodného prostředí za součinnosti pracovníků OSPOD.

Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (dále PMS) je v České republice státní institucí, která je upravena zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, a je řízena ministerstvem spravedlnosti. Tento zákon především umožňuje využití alternativních sankcí oproti ukládání trestu odnětí svobody, a to nejen v případě dospělých pachatelů, ale především mladistvých.

Podle Matouška a Matouškové „*usiluje tato služba od počátku své činnosti o řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými a...o urovnání konfliktních stavů a obnovení respektu k právním normám v souvislosti s trestním řízením...na rozdíl od probace, která v sobě obsahuje vedle prvků pomoci i prvky sociální kontroly (ty nevyžadují souhlas pachatele), je možné přistoupit k mediaci pouze s výslovným souhlasem obou stran – tedy pachatele i oběti.*“ (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 192)

PMS „*za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.*“ (Zákon o probační a mediační službě č. 257/2000 Sb., § 4 odst. 1)

S činností soudů souvisí také spolupráce PMS s kurátory pro mládež, zejména v případech uložení alternativních trestů mladistvým (zvláště obecně prospěšných prací a dohledu probačního úředníka), kdy PMS spolupracuje i s dalšími státními orgány, ale i nestátními organizacemi.

„*Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.*“ (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., § 16 odst. 1)

Cílem součinnosti kurátorů pro mládež a pracovníků PMS je především společné působení na mladistvého za účelem nápravy následků jeho provinění, včetně jeho motivace k pozitivním změnám chování. Společným jednáním obou subjektů dojde k zesílení výchovného působení na mladistvého za účelem vedení řádného života a vyhovění tak soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám.

Ze statistického vyhodnocení PMS za rok 2014 řešili pracovníci v celé ČR v kategorii mládež (věková kategorie do 18 let zahrnující spisy dětí mladších 15 let a spisy mladistvých) 2 961 případů z celkového počtu 31 526 případů. Konkrétně mládež tvořila 9,4 % z celkového počtu. V roce 2013 se jednalo o 11,2 % s počtem 2 913 případů mládeže. (<https://www.pmscr.cz/> ze dne 28. 10. 2015) Z uvedených statistických údajů vyplývá téměř stejný počet případů mládeže za poslední dva roky.

Poskytovatelé zdravotních služeb

Kooperace sociálních pracovníků s poskytovateli zdravotních služeb vyplývá opětovně z legislativního rámce, zejména ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, který uvádí, že *„obecní úřad obce s rozšířenou působností na vyžádání může poskytovat potřebné údaje poskytovateli zdravotních služeb.“* (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 51 odst. 4 písm. e) Jmenovaný zákon dále stanoví povinnost poskytovatelů zdravotních služeb bezplatně sdělit údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany. Bezplatnost se nevztahuje na údaje týkající se zdravotního stavu dítěte. Pokud mají být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání nebo zanedbávání péče o dítě, nelze se dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 53)

Spolupráce spočívá především v konkrétní výměně informací, zejména o hospitalizovaných dětech po požití různých návykových látek, kdy dětská oddělení zdravotnických zařízení předají potřebná sdělení kurátorům pro mládež, kteří dále zajišťují sociální práci s rodinou dle příslušných zákonných norem.

Školská zařízení

Výchovu ve škole Jůva rozdělil podle její formy na skupinu tvořenou výchovou v rámci vyučování a na skupinu, která zahrnuje výchovu ve školním prostředí, ale v aktivitách mimo vyučování. (Jůva, 1997, s. 89)

Vágnerová uvádí, že škola je významnou institucí ovlivňující dětskou osobnost i rozvoj psychických funkcí. Každé školské zařízení přispívá k eliminaci individuálních rozdílů a vytváří tlak na posílení vlastností a kompetencí, které odpovídají obecnému modelu úspěšného žáka. (Vágnerová, 2005, s. 20) Dále Vágnerová konstatuje, že *„zvládnutí požadavků školy vytváří předpoklady pro získání dalších rolí, spojených s určitým společenským postavením.“* (Vágnerová, 2004, s. 279)

Spolupráce škol a školských zařízení s OSPOD je opětovně upravena v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Tato spolupráce bývá velmi intenzivní, neboť právě v těchto zařízeních tráví klienti kurátorů pro mládež nejvíce svého času. Nejčastější kooperace probíhá na úrovni základních škol, neboť *„školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku.“* (Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání č. 561/2004 Sb., § 36 odst. 1)

V rámci řešení problémového chování žáků na školách je velmi důležitá nejen součinnost škol s dalšími orgány a institucemi, které se touto problematikou zabývají (OSPOD, dětské lékaři, orgány činné v trestním řízení, pedagogicko-psychologické poradny a další), ale především spolupráce rodičů a pedagogických pracovníků, výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa či školního speciálního pedagoga (pokud na škole pracuje). Primární odpovědnost za vzdělání a výchovu dítěte mají samozřejmě jeho rodiče. Mezi poradenské pracovníky na školách můžeme v současné době zahrnout výchovné poradce a školní metodiky prevence, výjimečně se lze na školách setkat se školními psychology a školními speciálními pedagogy.

Všechny základní, střední a speciální školy mají mezi svými zaměstnanci výchovného poradce. Většinou se jedná o kumulovanou funkci, kdy učitel mimo svého úvazku vykonává pedagogicko-psychologické poradenství v oblasti výchovy, vzdělání a volby dalšího studia žáka. (Mühlpachr, 2010, s. 10) Výchovný poradce aktivně spolupracuje s dalšími pedagogy, ale především svou pozornost soustředí na žáky školy. Zaměřuje se na ty, kteří mají problémy se svým chováním, zejména agresivním, s komunikací s druhými,

nedodržují pravidla daná školním řádem, dopouští se krádeží ve školním kolektivu. Následně vede s dětmi a jejich rodiči individuální konzultace s doporučením další odborné péče (pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, OSPOD).

Školní metodik prevence působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů u žáků školy. V této oblasti vytváří preventivní programy a strategie školy, podílí se na jejich realizaci, v rámci které spolupracuje s dalšími institucemi (policie, OSPOD).

MŠMT vydalo metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51, kterým je primární prevence „zaměřena na:

a) předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:

- *záškoláctví,*
- *šikana, rasismus, xenofobie, vandalismus,*
- *kriminalita, delikvence,*
- *užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky – dále jen „OPL“ a onemocnění HIV/AIDS a dalšími infekčními nemocemi souvisejícími s užíváním návykových látek,*
- *závislost na politickém a náboženském extremismu,*
- *netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling)*

b) rozpoznání a zajištění včasné intervence zejména v případech:

- *domácího násilí,*
- *týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání,*
- *ohrožování mravní výchovy mládeže,*
- *poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie).“ (Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51, čl. 1 odst. 2)*

Metodický pokyn dále doporučuje začlenit problematiku primární prevence sociálně patologických jevů do školního vzdělávacího programu a tím současně do všech oblastí výuky.

Pro jednotné řešení problémového chování žáků na školách bylo vytvořeno MŠMT Metodické doporučení č. j. MSMT-43301/2013 pro práci s Individuálním výchovným programem (dále IVýP) v rámci řešení rizikového chování žáků. IVýP představuje formu spolupráce mezi školou, žákem, zákonným zástupcem, případně i další zúčastněnou stranou při řešení rizikového chování žáků.

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (dále PPP) zahrnujeme mezi školská poradenská zařízení, jejichž zřizovateli jsou většinou příslušné kraje. Činnost PPP specifikuje především zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Činnost PPP je zaměřena zejména na komplexní psychologickou, speciálně pedagogickou a sociální diagnostiku s cílem zjistit příčiny poruch učení, chování a dalších problémů ve vývoji osobnosti, výchově a vzdělávání dětí a mládeže. Specializují se na zjištění individuálních předpokladů v souvislosti s profesní orientací žáků. Poskytují odborné informace pedagogickým pracovníkům škol a školských zařízení při výchově a vzdělávání dětí a žáků. (Mühlpachr, 2010, s. 11)

Mimořádně důležité je poradenství u problémové mládeže, zejména dětí a mladistvých s disociálním, asociálním a antisociálním chováním, jejichž sociální začlenění působí společnosti problémy. Tato skupina vyžaduje zvláštní přístup, který je odlišný od přístupu k většině populace. (Kohoutek, 2006, s. 169)

PPP poskytují své poradenské služby bezplatně. Tým odborníků je tvořen psychology, speciálními pedagogy a sociálními pracovníky. K odbornému vyšetření může dítě objednat sám zákonný zástupce, kdy podnět k objednání může dát škola nebo jiné školské zařízení, ale např. i kurátor pro mládež. Samy PPP spolupracují se školami, školskými a zdravotnickými zařízeními i orgány sociálně-právní ochrany dětí, a to i v rámci různých preventivních programů.

Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra (dále SPC) patří spolu s PPP a středisky výchovné péče mezi školská poradenská zařízení. Legislativně jsou vymezeny stejně jako PPP. SPC se dělí podle zdravotního postižení klientů, svoji činnost vykonávají ambulantně na pracovišti centra. Tým pracovníků SPC tvoří psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovník.

SPC poskytuje péči dětem s jedním typem postižení i dětem s více vadami. Zajišťují svým klientům komplexní diagnostiku, speciálně pedagogickou a psychologickou péči, zabezpečují speciální terapie dle potřeb klientů a nácvik používání kompenzačních pomůcek. Poskytují odbornou pomoc v procesu sociální integrace ve spolupráci s rodinou, školami, dalšími školskými poradenskými zařízeními a institucemi. Pracují s dětmi zpravidla ve věku od 3 do 19 let. (<http://www.msdemlova.cz/> ze dne 25. 10. 2015)

Spolupráce kurátorů pro mládež se SPC se realizuje výjimečně, většinou v případech, kdy se jedná o problémy s chováním u mentálně postižených dětí.

Střediska výchovné péče

S tímto typem školského poradenského zařízení spolupracují kurátoři pro mládež poměrně často, neboť cílem jejich činnosti je zejména poskytnutí preventivně výchovné péče a pomoci dětem a mládeži při zachycení již prvních projevů výchovných problémů a negativních jevů v sociálním vývoji, kdy tímto je možné předejít vážnějším problémům ve výchově a vývoji dítěte.

„V praxi poskytuje středisko péči dětem, u nichž vzniká závislost na alkoholu či jiných drogách, případně patologické hráčství, dětem v krizových situacích, jež souvisejí s rodinnou situací či se školou (např. dětem utíkajícím z rodin, dětem ze selhávajících rodin), a dětem, které se vrací do běžného života po ústavním pobytu.“ (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 197)

Legislativně jsou střediska výchovné péče (dále SVP) zakotvena v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Kooperace orgánů sociálně-právní ochrany dětí se SVP je v uvedeném zákoně upravena. Dle tohoto zákona poskytuje SVP služby poradenské, terapeutické, diagnostické, vzdělávací, speciálně pedagogické

a psychologické, výchovné, sociální a informační. (Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních č. 109/2002 Sb., § 16 odst. 2)

Uvedené služby jsou pro klienty zajišťovány ambulantní formou, lze také využít formu celodenní nebo internátní s délkou pobytu nejdéle osmi týdnů. Odborná práce SVP je zajišťována psychology, etopedy a sociální pracovníci, kteří využívají při práci s klientem formy individuální, skupinové a rodinné terapie.

„Výchovná střediska představují z koncepčního hlediska přechod mezi nabídkou ambulantní péče, výchovným poradenstvím a ústavní péčí.“ (Mühlpachr, 2010, s. 115)

Manželské a rodinné poradny

Manželské a rodinné poradny poskytují poradenství, podporu, provázení a stabilizaci rodinám s dětmi i jednotlivcům, kteří se ocitli v náročné životní situaci, kterou již vlastními silami nejsou schopni zvládnout. Poskytované sociální služby jsou podle zákona o sociálních službách pro klienty bezplatné. (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 72)

Zaměstnanci poraden se zabývají osobní, párovou a rodinnou problematikou, nevyjímaje problematiku sociální. V této oblasti spolupracují s dalšími návaznými institucemi, jako jsou okresní soudy, intervenční centra a především orgány sociálně-právní ochrany dětí. (<http://www.psychocentrum.cz/> ze dne 26. 10. 2015)

Kurátoři pro mládež využívají především nabízených služeb v odborném sociálním poradenství zaměřeném na cílovou skupinu dětí a mládeže ve věku od 11 do 26 let, která je ohrožena působením společensky nežádoucích jevů a sociálně problematického prostředí.

Ústavní zařízení

„Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu...Soud přitom vždy zvažuje, zda

není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby.“ (Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 971)

Pokud preventivně výchovná činnost v oblasti práce s problémovým dítětem a jeho rodinou byla neúčinná, a další setrvání dítěte v nefunkčním rodinném prostředí je pro něho ohrožující, nebo problémové chování dítěte je natolik závažné, že nedošlo k nápravě za spolupráce rodiny s ambulantními zařízeními, je potřeba pro toto dítě zabezpečit náhradní výchovu. Nejvhodnějším řešením se jeví umístění dítěte v rámci jeho širší rodiny, která je ochotná a především schopná zajistit dítěti řádnou a potřebnou péči. Pokud není možné tuto péči zajistit, je využíván institut pěstounské péče, poručenství, případně svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby. Není-li možné využít z hlediska právního náhradní rodinné péče, je nutné uvažovat o soudně nařízené ústavní výchově nebo soudem uložené ochranné výchově.

Ústavní výchova je soudem nařízena v případech dětí pocházejících z rodin, kde jim není poskytnuta dostatečná péče nebo je jejich výchova vážně ohrožena. Naproti tomu ochranná výchova je uložena dětem se závažnými poruchami chování. (Pávková, 2008, s. 134)

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních definuje, že „zařízeními jsou:

- a) *diagnostický ústav,*
- b) *dětský domov,*
- c) *dětský domov se školou,*
- d) *výchovný ústav.*“ (Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních č. 109/2002 Sb., § 2 odst. 1)

Citovaný zákon ukládá zařízením spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí v souladu s vypracovanými individuálními plány ochrany dítěte. Kurátoři pro mládež převážně spolupracují s diagnostickými ústavami pro mládež, dětskými domovy se školou a výchovnými ústavami. Poslední dvě zmiňovaná ústavní zařízení zajišťují péči o děti se závažnými poruchami chování s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Klientem dětského domova se školou může být dítě ve věku od šesti let do ukončení povinné školní docházky. Do výchovného ústavu je zařazeno dítě starší patnácti let, ve výjimečných případech i dítě mladší s uloženou ochrannou výchovou.

Mezi nejčastější kritéria, která vedou kurátory pro mládež k podání návrhu na nařízení ústavní výchovy, patří protiprávní jednání (přestupky a trestná činnost), počínající závislost na drogách, alkoholu a automatech, dále útoky z domova, množství výchovných opatření zrealizovaných před podáním návrhu a zahálčivý způsob života. (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 153)

„Umístění do náhradní ústavní péče...není schopno narušený vývoj nikterak zvrátit. Ústavní péče by tedy neměla sloužit k dlouhodobému umístění dětí. Pro zdravý vývoj dítěte je potřebné a přirozené vyrůstat v rodinném prostředí, které mu poskytuje dostatek podnětů a pocit komunity. Pouze takové prostředí je schopno pozitivně ovlivnit i narušený vývoj dítěte.“ (Ptáček a kol., 2011, s. 47)

3.2 Nestátní sektor

V České republice došlo po roku 1989 k rozvoji působení nestátního sektoru, který se začal orientovat na různé formy pomoci, na terapeutickou práci s klientem, na krizovou intervenci zejména v oblasti drogových závislostí, domácího násilí, týrání a zneužívání (např. K-centra, dětská krizová centra), na okamžitou sociální výpomoc prostřednictvím církevní charity, na dlouhodobější sociální podporu formou ubytování v azylových domech, v sociálních bytech, které jsou provozované nadacemi, občanskými sdruženími a církvemi. V nestátních zařízeních se začaly využívat moderní psychoterapeutické postupy a metody práce, včetně působení v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 183)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí při své činnosti spolupracuje nejen se státními subjekty, ale využívá také v nemalé míře spolupráce nestátních neziskových organizací, jejichž cílová skupina zahrnuje i cílovou skupinu kurátorů pro mládež. Právě od těchto spolupracujících nestátních subjektů se mohou kurátoři pro mládež dozvídat o dětech, které mají problémové chování a mohou být jejich potenciálními klienty. Velmi důležitá je i zpětná vazba, kdy kurátoři pro mládež kooperují s těmito nestátními neziskovými organizacemi tím způsobem, že využívají jejich nabízených služeb.

Škarabelová uvádí, že činnost nestátních neziskových organizací je zaměřená na potřeby příslušného regionu, ve kterém provozuje své aktivity. Jedná se např. o obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, občanská sdružení, církve a náboženské společnosti, které jsou zakládány fyzickou nebo právnickou osobou. (Škarabelová, 2002, s. 25)

Bechyňová a Konvičková připomínají, že dobrou zprávou je, že v souvislosti s novým trendem komunitního plánování na úrovni obcí vznikají nestátní neziskové organizace poskytující sociálně aktivizační služby pro rodiny. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 32) Zákon o sociálních službách definuje, že „*sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.*“ (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 65) Uvedené služby jsou zahrnuty do služeb sociální prevence, které „*napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*“ (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 53)

Velkým přínosem nestátních neziskových organizací je zejména nabídka možnosti trávení volného času dětí v různých volnočasových aktivitách, ale významné jsou i jejich preventivní aktivity s využitím nových metod a forem práce s dětmi a mládeží. Pro uvedenou spolupráci je důležité, aby kurátoři pro mládež měli informace a přehled o nabízených neziskových organizacích zaměřených na práci s dětmi ve svém správním obvodu, a následně tyto informace mohli rodičům předat s doporučením, kde např. mohou jejich děti plnohodnotně trávit volný čas.

Kraus a Sýkora uvádí, že „*volný čas je tedy nejen významnou oblastí života ale i výchovy, časem očekávání, ale i rizik.*“ (Kraus a Sýkora, 2009, s. 50)

Pávková zahrnuje do volného času odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost s tím, že volný čas dětí a mládeže nezahrnuje vyučování, sebeobsluhu, základní péči o zevnějšek a povinnosti související s provozem rodiny a domácnosti. (Pávková, 2008, s. 13)

Jedná se o dobu, ve které je člověk sám sebou, jedná svobodně a dobrovolně na základě určité hodnotové orientace. Činnosti konané ve volném čase mají význam pro určitého člověka, důležitý je i jejich společenský dosah. (Kraus a Sýkora, 2009, s. 51)

„*Mnohým dětem však často volný čas plánují dospělí a zbývá jim málo času na hru, kterou by si mohly samy určovat. Z dobře míněného úmyslu...často vyrůstá přetížení a stres ze*

zájmové činnosti. Umělá nabídka, jak využít volný čas, se stává stále více obchodem.“ (Reuysová a Viehoffová, 2000, s. 7)

Pedagogické působení na děti a mládež v době mimo vyučování je důležitou oblastí výchovného působení. Vede jedince k racionálnímu využívání volného času, formuje hodnotné zájmy, uspokojuje a kultivuje významné lidské potřeby, rozvíjí specifické schopnosti a upevňuje žádoucí morální vlastnosti. Působí také preventivně proti společensky nevhodným a škodlivým formám chování, jako jsou projevy agresivity, záškoláctví, drogová závislost, gamblerství, závislost na virtuální droze, problémy v oblasti sexu. (Pávková, 2008, s. 37 – 38)

V praxi působí konkrétní organizace, zařízení nebo sdružení, jejichž činnost je vždy orientovaná na určitou skupinu dětí v určitém časovém prostoru za pomoci potřebného personálu a pro konkrétně zaměřenou zájmovou oblast. Mezi nejvýznamnější zařízení pro výchovu mimo vyučování můžeme zařadit:

- **školní družiny**- zaměřují se především na sociální péči a bezpečnost dětí v době pobytu jejich rodičů v zaměstnání, významné je uspokojení velké potřeby pohybu těchto dětí
- **školní kluby** – těžiště práce klubů je v zájmové činnosti, pracují s dětmi středního školního věku na bázi dobrovolnosti
- **střediska pro volný čas dětí a mládeže** – zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností zaměřené na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením
- **domovy mládeže** – zajišťují výchovnou péči, ubytování a stravu žáků středních škol, kteří nemohou denně do školy dojíždět, dbají o účelné využití volného času mládeže
- **základní umělecké školy** – poskytují uplatnění dětem a mládeži v oblasti esteticko-výchovné
- **jazykové školy** – zaměřují se na vzdělávání v oblasti výuky cizích jazyků.

Mimo výše uvedených zařízení působí v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže mnoho dalších subjektů, např. občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní zařízení. Svou činnost v této oblasti obnovila i církev a náboženská společenství. (Pávková, 2008, s. 43 – 45)

Naplňování volného času dětí a mládeže vhodnými aktivitami zaujímá důležité místo při utváření osobnosti mladého člověka a hraje významnou roli v rámci socializace jedince.

Pokud se společnosti podaří kvalitním způsobem zabezpečit trávení volného času dětí a mládeže, je možné tímto částečně kompenzovat nepodnětné rodinné prostředí. Přesto zaujímá rodina dominantní roli v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže, působí na dítě výchovně, ovlivňuje ho svým každodenním jednáním a chováním.

Dle Bakošové má výchova v rodině rozvíjet „*vzťah k sebe samému, vzťah k spoločnosti, k ľuďom, k rodine, vzťah k prírode.*“ (Bakošová, 2008, s. 94)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM ZAMĚŘENÝ NA PRÁCI KURÁTORŮ PRO MLÁDEŽ Z POHLEDU DĚTSKÝCH KLIENTŮ

V teoretické části bakalářské práce byly zpracovány základní pojmy z oblasti činnosti kurátorů pro mládež, byla představena cílová skupina klientů, metody sociální práce s nezletilými klienty a spolupracující státní i nestátní subjekty.

Empirická část bude zaměřena na získání dat výzkumným šetřením, jejich zpracování, analýzu, interpretaci a možnosti dalšího využití v praxi, případně v další výzkumné práci.

Hendl považuje výzkum za činnost zabývající se otázkami spojenými s všedním životem. (Hendl, 2012, s. 25) Obecný metodologický přístup vedoucí k řešení výzkumné otázky nazývá výzkumnou strategií. (Hendl, 2012, s. 39)

Vzhledem k zaměření bakalářské práce a zkoumanému jevu, kdy snahou je co nejhlubší porozumění postojům a názorům klientů kurátorů pro mládež, byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie s využitím metody pozorování, rozhovoru a analýzy dokumentů.

V odborné literatuře existuje mnoho definic a charakteristik kvalitativního výzkumu. V práci budou uvedeny některé z nich. Disman považuje kvalitativní výzkum za nenumerické šetření a interpretaci sociální reality, kdy cílem je porozumění, které vyžaduje vhléd do velkého množství dimenzí zkoumaného problému, a vytváření teorie. (Disman, 2000, s. 285 – 286)

Dle Chrásky kvalitativní výzkumy pochází z fenomenologie, která je závislá na lidských citech, postojích a přesvědčení, a tudíž je možná existence více realit. (Chráska, 2007, s. 32)

Ferjenčík uvádí, že kvalitativní výzkum je orientován holisticky, kdy člověk, jeho produkty, události jsou zkoumány v celé šíři, ve všech rozměrech, vzájemných souvislostech, integrovaně. (Ferjenčík, 2000, s. 245)

„Hlavní cíle vědeckého poznávání: popis – predikce – vysvětlení.“ (Ferjenčík, 2000, s. 14)

Švaříček a Šedřová definují kvalitativní přístup jako *„proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“* (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 17)

Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, kdy na začátku výzkumu je potřeba nasbírat data a poté pátrat po pravidelnostech v těchto datech, jejich významu a formulovat nové teorie. (Disman, 2000, s. 287)

4.1 Metody a cíle výzkumu, stanovení výzkumných otázek

Cílem empirické části bakalářské práce je na základě realizovaného výzkumného šetření zjištění názoru, pohledu dětských klientů na práci kurátorů pro mládež se zaměřením na objasnění důvodu, co mohlo způsobit nevhodné chování těchto klientů. V rámci výzkumu bude zjišťováno, jak dětské klienti vnímají a respektují dohodnutou spolupráci s kurátorem pro mládež, zda některé proměnné, jako pohlaví či věk kurátora, přítomnost rodiče při jednání nebo samotné prostředí jednání s kurátorem, hrají důležitou roli pro vnímání dítěte a jsou pro něho podstatné. K dosažení cíle výzkumu byly stanoveny následující **výzkumné otázky**:

VO1: Jak vnímají dětské klienti práci kurátorů pro mládež?

VO2: Je pro dětské klienty kurátorů pro mládež důležité genderové dělení kurátorů?

VO3: Jaké je rodinné prostředí dětských klientů kurátorů pro mládež?

VO4: Jak tráví dětské klienti kurátorů pro mládež svůj volný čas?

Sběr výzkumných dat byl realizován pomocí metody zúčastněného pozorování, polostandardizovaného rozhovoru a analýzy dokumentů. Z důvodu zajištění kvality zkoumání, především jeho validity, bylo využito triangulace, kdy Ferjenčík uvádí, že *„nejdůležitější zde je využití co největšího počtu různých nástrojů, kterými budeme tutéž informaci zjišťovat a zároveň ověřovat.“* (Ferjenčík, 2000, s. 246)

Vědecké pozorování je Reichlem definováno jako *„technika sběru informací založená na zaměřeném, systematickém a organizovaném sledování smyslově vnímatelných projevů aktuálního stavu prvků.“* (Reichel, 2009, s. 94)

Metoda rozhovoru byla vybrána proto, že „*klade menší nároky na iniciativu respondenta, pro respondenta je obtížnější vynechat odpovědi na některé otázky. V rozhovoru je téměř jisté, že dotazovaná osoba je ta, která byla vybrána do vzorku.*“ (Disman, 2000, s. 141)

Vzhledem k tomu, že práce je zaměřena především na pohledy a hodnocení nezletilých klientů, byly rozhovory s dětskými klienty kurátorů pro mládež vedeny podle předem připraveného sledu jedenácti základních otázek rozhovoru „*včetně podřízených otázek a sond rozvíjejících respondentovy odpovědi.*“ (Radvan a Vavřík, 2012, s. 49)

V polostandardizovaném rozhovoru byly použity především otevřené otázky se snahou o jejich jasné a pro dětské klienty srozumitelné znění. Výzkumník se snažil o vyvarování se dvojsmyslným otázkám. Účastníkům rozhovoru byl dán prostor pro jejich svobodné vyjádření svých názorů, pocitů, svého vnímání a hodnocení opakovaného jednání s kurátorem pro mládež. Účastníci dostali možnost i pro vyjádření se mimo kladené otázky. Během rozhovorů byl vytvořen vztah vzájemné důvěry a zájmu, vzhledem k věku účastníků k nim bylo přistupováno velmi citlivě. Byli ujišťováni o důvěrnosti a zachování anonymity sdělených dat. Znění struktury otázek je uvedeno v příloze P II této práce.

Vedení kvalitativního rozhovoru je dle Hendla uměním i vědou současně a „*vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu.*“ (Hendl, 2012, s. 166)

Úvodní otázky polostandardizovaného rozhovoru byly formulovány za účelem navození kontaktu s účastníkem a zjištění jeho základních demografických údajů. Následující otázky byly zaměřeny na zjištění subjektivních pocitů a názorů účastníků. Závěr rozhovoru obsahoval otázky zaměřené k budoucnosti účastníků. Následovalo poděkování a rozloučení se. Reichel označuje pořadí otázek v rozhovoru za „*dramaturgii dotazování.*“ (Reichel, 2009, s. 106)

Metoda analýzy dokumentů spočívala ve studiu spisové dokumentace nezletilého dítěte vedené kurátorem pro mládež. Souhlas s nahlédnutím a studiem spisů byl dán vedením příslušného odboru za podmínky zabezpečení maximální ochrany a anonymity získaných dat. Výhodou byl pracovní poměr výzkumníka na příslušném odboru.

Hendl za dokumenty považuje „*taková data, která vznikla v minulosti, byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální význam. Výzkumník se tedy zabývá tím, co je již k dispozici, ale musí to vyhledat.*“ (Hendl, 2012, s. 204)

Data získaná výzkumným šetřením byla poté zpracována, analyzována a prezentována z pohledu sociální pedagogiky.

4.2 Charakteristika a výběr účastníků výzkumu

Gavora uvádí, že „u kvalitativního výzkumu jde o výběr záměrný. Nikdy se tu nepoužívá náhodný výběr, který je typický pro kvantitativní výzkum. Záměrný výběr je potřebný proto, aby vybrané osoby byly vhodné, tj. aby měly potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen tak mohou podat informačně bohatý a pravdivý obraz o něm.“ (Gavora, 2000, s. 144)

„Cílem konstrukce vzorku v kvalitativním výzkumu je reprezentovat populaci problému, populaci jeho relevantních dimenzí.“ (Disman, 2000, s. 304)

Výzkum byl proveden na základě záměrného výběru účastníků výzkumu z řad nezletilých klientů kurátorů pro mládež, kteří pracují na Odboru sociálních věcí Magistrátu města Jihlavy. Účastníky výzkumu byly vybrány děti ve věku 14 až 17 let, kdy jednou z podmínek výběru bylo, aby s nimi kurátor pro mládež pracoval dlouhodobě, nejméně jeden rok, a stále byly jeho klienty. Toto kritérium bylo vybráno z důvodu hodnocení efektivnosti práce kurátora pro mládež. Bylo dbáno alespoň na částečné zajištění reprezentativnosti vybraného vzorku, kdy bylo realizováno šest rozhovorů – čtyři s ženami a dva s muži. Výzkumné šetření se uskutečnilo v neformálním, rodinném, pro dítě známém prostředí tak, aby mohla být navozena atmosféra důvěry a především bezpečí pro dítě.

Někteří účastníci výzkumu znali výzkumníka z předchozích setkání a jednání, neboť jim a jejich rodině byla již v minulosti poskytována sociálně-právní ochrana dětí v souvislosti s úpravou poměrů k dětem. Možná i díky tomu byli účastníci více ochotní a vstřícní poskytovat výzkumná data.

Vzhledem k tomu, že výzkum byl prováděn mezi nezletilými dětmi, bylo nutné vzít v úvahu i etické otázky výzkumu. Podle Hendla je důležité dodržovat základní pravidla etiky výzkumu, která ve vztahu k účastníkům výzkumu znamenají především získání jejich poučeného souhlasu, sdělení jim podstatných informací o výzkumu, zajištění ochrany jejich soukromí a osobních údajů, vytvoření emočně bezpečného prostředí výzkumu a v neposlední řadě také možnosti svobody odmítnutí výzkumu. (Hendl, 2012, s. 153)

Z tohoto důvodu byli nejprve osloveni rodiče nezletilých dětí, kteří byli po objasnění cíle výzkumu a sdělení dalších podstatných etických zásad výzkumu požádáni o souhlas s účastí jejich nezletilého dítěte ve výzkumu. Byli ujištěni o zachování anonymity získaných dat s tím, že nebudou ve výzkumné práci uvedena jména jejich dětí a rozhovory nebudou nahrávány. Stejným způsobem byl získán souhlas u nezletilých dětí těchto rodičů, kdy děti byly navíc požádány o souhlas s možností tykání jim za účelem navození přátelského prostředí. Účastníci rozhovoru byli také poučeni o možnosti kdykoliv odmítnout odpovědět na položenou otázku, případně celý rozhovor ukončit. Dále byli předem seznámeni s předpokládanou délkou rozhovoru.

V empirické části bakalářské práce byli jednotliví dětské klienti označeni pouze symbolem KL s příslušným pořadovým číslem rozhovoru.

Průběh rozhovorů byl zaznamenán pomocí poznámek, kdy snahou bylo detailní a přesné zachycení odpovědí účastníků na pokládané otázky, s dodatečným zapsáním záznamu z pozorování. Znění rozhovorů bylo doslovně zachováno. Tím se předešlo zkreslení objektivnosti výpovědí klientů, neboť tato skupina dětí používá různé slangové výrazy, které jsou pro ně charakteristické, určují jejich subkulturu. Délka rozhovoru s každým z účastníků činila přibližně půl hodiny. Současně s rozhovory probíhalo i pozorování klientů, jejich neverbálního chování a reakcí na kladené otázky.

4.3 Vlastní výzkum

Vlastní výzkum byl realizován v období od listopadu 2014 do února 2015. Výzkumným šetřením byla nasbírána následující data.

Přepis rozhovorů:

Otázka č. 1: Na úvod mi dovol, abych se zeptala, kolik je ti let a jakou školu studuješ?

KL1: „17, studuju druhým rokem střední hotelovou školu s maturitou. Docela mě to baví.“

KL2: „17 let, studuju druhý ročník obchodní akademie. Moc mi to nejde, dělala jsem reparát.“

KL3: „15, jsem v prváku na odborném učilišti, obor kuchař-číšník. Mám trochu problémy s učením, asi propadám.“

KL4: „16, jsem v prváku střední školy managementu a práva. Škola mi moc nejde, jsem hodně doma nemocná nebo musím hlídat mladší sourozence.“

KL5: „16 let, studuju druhým rokem střední odbornou školu managementu a práva. Docela mě baví.“

KL6: „14. Jsem ještě na základce, v sedmičce. Chodil jsem za školu a pak jsem propad.“

Otázka č. 2: Dále mi, prosím, řekni, kolik máš sourozenců a s kým doma žiješ?

KL1: „Mám jednu starší sestru, vlastní, se kterou se od malička vůbec nevidám, protože ona žila u cizích lidí a já jsem v dětském domově. Taký mám mladší sourozence, nevlastní, nevím ani kolik, nezajímám se o ně, ani oni o mě.“

KL2: „Je nás celkem šest, všichni nevlastní. Já žiju s mladší ségrou a dvěma bráchama v dětském domově.“

KL3: „Mám jich pět, všichni nevlastní, z toho tři jsou v děčáku jako já. Nejmenší dvě jsou s mámou doma.“

KL4: „Mám tři sourozence, všichni jsou nevlastní. Ted' žiju s mamkou a nejmladší ségrou na ubytovně. Mladší brácha je u svýho táty.“

KL5: „Dva mladší. Žiju s nimi, mámou a jejím přítelem. Táta bydlí jinde, má novou rodinu, nezajímá se o mě.“

KL6: „Mám dva bráchy. S mladším bydlím u mámy, starší už je dospělej a nebydlí s náma. Táta ani nevím, kde bydlí, je mi to jedno, kašle na mě.“

Otázka č. 3: Mohl/a bys popsat důvod jednání s kurátorem?

KL1: „Neposlouchal jsem babičku, která mě vychovávala, utíkal jsem z domu, chytil se blbý party a taky prodával marjánku. Ted' vím, že to byla blbost.“

KL2: „Nechodila jsem do školy, občas jsem se nevrátila v domově z vycházky. Kam jsem chodila? S holkama, jen tak.“

KL3: „Nó, začala jsem trochu dělat problémy, utíkat z domova, přišla jsem opilá. Taký jsem chodila za školu, nó a tak.“

KL4: „Nechodila jsem do školy a pak jsem kradla v Tesco. Vzala jsem lesk na rty, řasenku a pudr. Prostě jsem na to neměla peníze.“

KL5: „Chytla jsem se špatné party a kradla v Albertu sladkosti. Doma jsme měly s mámou problémy, začaly jsme se hádat, utíkala jsem z domu. Máma mě i napadla, tahala mě za vlasy.“

KL6: „Našel jsem si dobrý kámoše, se kterýma jsem chodil za školu kouřit. Co? Přece marjánu.“

Otázka č. 4: Jakého pohlaví a přibližně věku byl/a kurátor/ka?

KL1: „Většinou to byla žena, pouze jednou jsem mluvil s chlapem a nebylo mi to příjemný, nerozuměl jsem si s ním. Preferuju opačné pohlaví, tedy ženy, které mají větší přístup k člověku. Záleží také na charakteru a přístupu toho člověka. Úplně ze začátku jsem mluvil se starší ženou, pak za mnou začala jezdit mladá.“

KL2: „Většinou byla kurátorka žena, jsem zvyklejší na ženy. V domově jsou samý tety. Ale mluvila jsem i s chlapem. Kurátorka byla trochu starší, asi tak padesát, nevím.“

KL3: „Dřív za mnou jezdila starší paní, pak začala jezdit mladší, která jezdí doteď. Je jí asi tak 40. Naposledy jsem mluvila taky s mladším chlapem.“

KL4: „Mluvila jsem s ženskou i chlapem. Asi tak střední věk, něco mezi 30 až 40.“

KL5: „Mluvila jsem s pánem i paní. Asi tak jako máma.“

KL6: „Mluvil jsem s chlapem i ženskou. Nevím, byli už starší, asi po 30.“

Otázka č. 5: Vyhovovalo ti to?

KL1: „Jednání se ženami kurátorkami mi více vyhovovalo, měly přirozený respekt, dostal jsem od nich rady a pomoc, podaly mi to lepším stylem.“

KL2: „Já nevím, protože mi to nevadilo, bylo to v pohodě. Bylo mi jedno, jestli to je ženská nebo chlap, neviděla jsem v tom rozdíl.“

KL3: „Jasně, s ženskou mi to vyhovovalo. S chlapem si nedokážu pokecat o problémech.“

KL4: „Raději jsem mluvila s ženou, jo s tou ženou, nebudu lhát. Chlap byl hodný, ale víc jsem si rozuměla s ženou. Byla mi bližší.“

KL5: „Líp se mi mluvilo s ženou, vždycky jsem byla zvyklá všechno rozebírat s mamkou, tak se mi lépe mluvilo s ženou. S chlapem se mi jedná divně, moc se mi nechce svěřovat cizímu chlapovi, nejsem na to zvyklá, trvá mi to déle. Přísní na mě byli oba stejně.“

KL6: „Chlap celkem ušel, neměl jsem problém s ním mluvit. Ale ženská mi taky nevadila. Akorát mluvila trochu jak moje máma.“

Otázka č. 6: Jak bys popsal/a jednání s ní/m, tvoje pocity?

KL1: „Záleží především na charakteru toho člověka, fakt se mi dobře mluvilo s tou mladou, byla mi nějak blíž.“ (usmál se)

KL2: „Fakt mi to nevadilo. Mluvilo se mi dobře s oběma. Nemám problém s někým mluvit. Cítila jsem se v pohodě.“

KL3: „Jednání s ní bylo dobrý, nebála jsem se, nevadilo mi to.“

KL4: „Bylo to příjemný. V něčem mi poradila, taky mě chápala, byla jsem v pohodě.“

KL5: „Lepší to bylo s tou ženou, ty mají jiný pohled. Chlapi to berou divně, jinak. S ženou se mi mluvilo v pohodě, s chlapem jsem byla taková nesvá.“

KL6: „Lepší to bylo s ním, jako chlap s chlapem. Já byl v pohodě, ale ona mě pořád poučovala.“

Otázka č. 7: Mělo jednání s kurátorem/kou podle tebe smysl, dalo ti to něco?

KL1: „Jednání mělo určitě smysl, dostal jsem různé rady, pomohlo mi to v mém problému. Pochopil jsem, že to byla kravina.“

KL2: „Jakože jó, snažím se to vždy napravit. Pouze se sestrou to moc nejde, pořád se hádáme, jsme spolu na jednom pokoji v děcáku. Když jsem byla menší a byl průšvih ve škole, tak jsem poslechla radu a udělala to jinak. Jednání mělo určitě smysl.“

KL3: „Já nevím, asi jo, mělo to smysl, jó, asi jó. Já potom začnu uvažovat, že bych se mohla chovat líp, ale většinou to nedotáhnu.“

KL4: „Mělo to smysl, jó to jó. Odnese jsem si, že nemám dělat kraviny, nemám kouřit. Říkal mi, co ta cigareta všechno obsahuje. Uvědomila jsem si, že nemá cenu krást. Mamka

mi dá peníze. Kraviny se dají vyřešit a nemám je dělat dál. Od cizího jsou rady lepší. Mamce ale věřím, můžu jí v tomto věřit.“

KL5: *„Určitě mělo smysl. Třeba v tom, že s mámou se teď dokážeme už domluvit. Je to víc v pohodě, pomohlo mi to.“*

KL6: *„Nevím, asi ztráta času. Raději bych byl s klukama venku.“*

Otázka č. 8: Kde jste spolu hovořili? Byl jednání někdo přítomen?

KL1: *„Většinou v děcáku, jezdila za mnou, mluvili jsme o samotě. Taky jsme spolu mluvili u babičky, když jsem za ní byl na návštěvě. Tam jsem měl z jednání blbej pocit, nechtěl jsem, aby to babička slyšela, zlobila by se. Babičku mám rád.“*

KL2: *„Hlavně v dětském domově, občas taky ve škole, to ještě na základce.“*

KL3: *„Hlavně spolu mluvíme v dětském domově. Taky jsme spolu mluvili ve škole, ale hlavně v děcáku. Myslím, že většinou jsme sami.“*

KL4: *„Vždycky to bylo u nich v kanceláři, vyhovovalo mi to, bylo to dobrý. Vždycky jsme měli klid na povídání, nikdo nás nerušil, nikdo jiný u toho nebyl.“*

KL5: *„Vždycky v kanceláři, nevadilo mi to. Byli jsme tam sami.“*

KL6: *„V jejich kanclu. Né, byli jsme sami.“*

Otázka č. 9: Chtěl/a bys něco při dalším rozhovoru s kurátorem/kou změnit?

KL1: *„Asi by záleželo na problému, teď fakt nevím.“*

KL2: *„Asi nic, všechno dobrý.“*

KL3: *„Asi ne, fakt nevím.“*

KL4: *„Asi bych nic neměnila, všechno bych nechala, byla to moje blbost.“*

KL5: *„Myslím, že asi nic.“*

KL6: *„Jó, aby to bylo kratší.“*

Otázka č. 10: Popiš mi, jak trávíš svůj volný čas?

KL1: „Hodně v domově sportuju, hraju basket a volejbal, sport mě baví.“

KL2: „Mojí láskou je basket, nic jinýho. Basket je proti stresový.“

KL3: „No tak hodně jsem s kámošema venku, různě chodíme, couráme se. Dřív jsem chodila do břišních tanců, ale to už mě nebavilo.“

KL4: „Tak různě. Hodně pomáhám mamce s mladšíma sourozencema, chodím s nima ven.“

KL5: „Ted' hodně s přítelem.“

KL6: „Přece s kámošema, doma fakt nebudu.“

Otázka č. 11: Na závěr mi dovol, abych se zeptala, jaký je tvůj osobní životní cíl?

KL1: „Hlavně dodělat školu, mít dobrou práci, nejlépe v zahraničí. Založit rodinu. Hlavně nechci skončit jako matka, která bydlí na ubytovně a je bez práce.“

KL2: „Chtěla bych hrát basket, abych se někam dostala do týmu. A taky abych udělala maturu. Hlavně bych chtěla nejdéle hrát basket. Potom jednou bych chtěla mít rodinej podnik, třeba se ségrou. Ta se vyučí kuchařkou a budem spolu podnikat.“

KL3: „Abych uživila rodinu, mít dobrou práci, dobrou rodinu, aby to klapalo. Mít dobrej život.“

KL4: „Já nevím. Asi bych si prvně chtěla určitě dodělat školu, pak si najít nějakou práci, třeba v restauraci, když se vyučím. Pak bych si chtěla něco našetřit na svoje bydlení, abych nemusela být s mamkou, jako se osamostatnit. Do budoucna si najít nějakého hodného partnera, aby měl práci a pak i nějaké děti.“

KL5: „Určitě se chci vyučit, najít si dobře placenou práci a mít jednu rodinu. Přítele už mám. Chtěla bych, aby se uměl chovat ke mně a dětem a měl taky něco v hlavě.“

KL6: „Mít hodně peněz, za ty si můžu koupit všechno.“

Metodou analýzy dokumentů byly ze spisových dokumentací jednotlivých nezletilých účastníků rozhovorů zjištěny následující údaje.

Ze spisové dokumentace **KL1** bylo zjištěno, že se jedná o 17letého chlapce, který se narodil jako druhé dítě z manželství rodičů. Matce je aktuálně 45 let, je nezaměstnaná, má pouze základní vzdělání, žije s druhem a dvěma společnými dětmi na ubytovně, jejich příjmem jsou pouze dávky hmotné nouze. Otec tragicky zemřel, když chlapci bylo 10 měsíců. Od té doby byl vychováván babičkou ze strany otce, neboť matka péči zanedbávala. Po nástupu chlapce do základní školy babička přestala svoji výchovnou roli zvládat, vnuk babičku nerespektoval jako autoritu, toulal se. Našel si partu starších kamarádů, se kterými páchal trestnou činností. V jeho 10 letech byla soudem nařízena ústavní výchova. V dětském domově je nezletilý dosud. Kurátor pro mládež vstoupil do jeho života v období výchovných problémů v péči babičky. Činnost kurátora je dlouhodobá, pravidelná, stále trvá v souvislosti s nařízenou ústavní výchovou a z ní plynoucími zákonnými povinnostmi.

Studiem spisové dokumentace **KL2** bylo zjištěno, že jde o 17letou dívku, která se narodila jako první dítě tehdy dvacetileté vyučené matce z jejího krátkého družského soužití. Matka následně během pěti let porodila další tři děti, kdy každé má jiného otce. Aktuálně má matka celkem šest nezletilých dětí, z toho čtyři nejstarší jsou v ústavní výchově. Matka je neustále na rodičovské dovolené a je dotována dávkami státní sociální podpory. Matka péči o čtyři malé děti nezvládala, nejstarší dcera byla zanedbaná. V pěti letech nezletilé soud nařídil ústavní výchovu, kde je dívka dosud. Otec nezletilé je neustále ve výkonu trestu odnětí svobody s krátkými přestávkami pobytu na svobodě, o dceru nikdy nejevil a nejeví zájem, není s ní v žádném kontaktu. Má také učňovské vzdělání. Kurátor pro mládež navázal kontakt s nezletilou v jejích patnácti letech, kdy byla žákyní deváté třídy základní školy. Důvodem spolupráce bylo její záškoláctví a toulky. Činnost kurátora pro mládež nadále trvá, i když lze konstatovat, že problémové chování nezletilé na střední škole ustalo.

Spisová dokumentace **KL3** je velmi rozsáhlá. Jedná se o 15letou dívku s nařízenou ústavní výchovou. Narodila se druhá v pořadí z celkem šesti dětí. V prvním roce jejího života lékaři v rámci hospitalizace diagnostikovali syndrom týraného dítěte. Poté o nezletilou téměř rok pečovali její prarodiče ze strany matky. Ti péči nezvládali a nezletilá byla umístěna do dětského domova, kde je dosud. Otec je v rodném listě uveden, ale nezletilá svého otce vůbec nezná. Ten se o ni nikdy nezajímal a nezajímá, aktuálně bydlí ve starém rozpadlém domku po svém otci, je bez práce, není nikde vedený, nepobírá sociální dávky, má pouze základní vzdělání. Vyučená matka je aktuálně na rodičovské dovolené s šestým

dítětem, pobírá sociální dávky, o dceru se v dětském domově nezajímá. Žije s otcem posledních dvou dětí. Kurátor pro mládež se začal o nezletilou zajímat již koncem základní školy, kdy se začala nezletilá sebepoškozovat. V prvním ročníku středního odborného učiliště se přidalo záškoláctví, nerespektování autorit, útěky z dětského domova, požívání alkoholu. Spolupráce s kurátorem pro mládež trvá nadále.

KL4 je vychovávána v neúplném rodinném prostředí, pouze matkou se základním vzděláním. Jde o 16letou dívku, která má další tři nevlastní sourozence. Starší zletilou sestru vychovávali téměř od jejího narození rodiče matky. Mladší bratr byl soudem svěřen do péče jeho otce, ale fakticky se o něho stará babička, matka otce. Nejmladší sestra je rovněž v péči matky. Matka s oběma dcerami bydlí již dva roky po různých ubytovnách, kdy důvodem stěhování je vždy neplacení nájmu. Příjem matky tvoří pouze sociální dávky, sirotčí důchod dívky a výživné pro nejmladší dceru. Otec dívky zemřel, když jí bylo 10 let. Aktuálně probíhá trestní stíhání matky pro majetkovou trestnou činnost. Kurátor pro mládež intervenoval v rodině v době, kdy dívka byla žákyní sedmé třídy základní školy, a to z důvodu velké absence ve škole. Postupným šetřením se zjistilo, že důvodem jejího nechození do školy je hlídání dvou mladších sourozenců. K záškoláctví se časem přidaly i drobné krádeže.

Ze spisové dokumentace **KL5** vyplývá, že jde o 16letou dívku, nejstarší ze tří dětí vyučené matky. Otec nezletilý bydlí v jiném městě, má novou rodinu, o dceru nejeví zájem, platí pouze soudem stanovené výživné. Má středoškolské vzdělání. Nezletilá žije s matkou, jejím přítelem a dvěma společnými dětmi v malém panelovém bytě, kde má pokoj společný s mladšími sourozenci, ke kterým má pěkný vztah. Důvodem zásahu kurátora pro mládež v rodině byly vztahové problémy mezi matkou a dcerou, kdy se obě doma často hádaly, nezletilá poté z domu utíkala a problém vyvrcholil fyzickým napadením dcery matkou. Příčinou vzájemných hádek byla závadová parta, ke které nezletilá přimkla a se kterou se také dopustila drobných krádeží. Po roce spolupráce s kurátorem pro mládež se vztah matky a dcery stabilizoval.

KL6 žije pouze s vyučenou matkou a nejmladším bratrem. Jedná se o 14letého chlapce, který opakuje sedmou třídu základní školy z důvodu záškoláctví a následného špatného prospěchu. Starší bratr je již zletilý, od rodiny se odstěhoval. Vyučený otec odešel od rodiny po narození nejmladšího syna a našel si novou partnerku, se kterou má další dítě. Otec o nezletilého neprojevuje žádný zájem, soudem stanovené výživné hradí sporadicky. Matka je zaměstnaná s minimálním příjmem, rodina je doplácena sociálními dávkami.

Kurátor pro mládež vstoupil do života nezletilého v době jeho záškoláctví, kdy nezletilý se svými kamarády chodil za školu.

4.4 Analýza výzkumu a diskuze

Výzkumným šetřením získaná data byla zpracována za použití analytické techniky otevřeného kódování vycházející z designu zakotvené teorie, která dle Švaříčka a Šed'ové zahrnuje tři etapy výzkumu, a to „(1) sběr dat směřující k teoretické nasycenosti kódů; (2) kódování materiálu směřující k vytvoření základních kategorií – proměnných budoucí teorie; (3) konstruování teorie jako sady tvrzení o vztazích mezi kategoriemi – proměnnými.“ (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 87)

Uvedená stádia kvalitativního výzkumu se vzájemně překrývají. Po sběru výzkumných dat došlo k jejich kódování, které umožňuje z velkého množství nasbíraných dat vytřídit proměnné a z nich indukovat budoucí teorii. (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 92)

V rámci analýzy nashromážděných dat byla v přepsaných rozhovorech a analyzovaných dokumentech hledána témata, která byla kódována a poté kategorizována. Postupně byly seskupovány pojmy patřící stejnému jevu.

Rozhovory s šesti nezletilými účastníky výzkumu byly realizovány bez větších problémů, vždy v neformálním, rodinném, pro dítě známém prostředí tak, aby mohla být navozena atmosféra důvěry a především bezpečí pro dítě. Zajištěno bylo i soukromí, bez možnosti vstupu mladších sourozenců. Výhodou výzkumníka bylo, že polovinu účastníků výzkumu znal z předchozích setkání a jednání, neboť jim a jejich rodině v minulosti poskytoval sociálně-právní ochranu dětí v souvislosti s úpravou poměrů k dětem. Možná i díky tomu byli někteří účastníci více ochotni poskytovat výzkumná data.

Hlavním cílem empirické části bylo zjištění názoru a pohledu dětských klientů na práci kurátorů pro mládež se zaměřením na objasnění důvodu, co mohlo způsobit jejich poruchové chování.

Z pozorování účastníků výzkumu během rozhovoru lze vyvodit, že na účastnících nebyly patrné známky nervozity, mluvili zcela přirozeně. Otevřeně vypovídali o svých názorech, pocitech, místy to spíše připomínalo chlubení se svými výkony, zejména u nejmladšího účastníka výzkumu. Žádný z nich neměl problém se svou prezentací.

Komparací jednotlivých odpovědí rozhovorů a analýzou získaných dat bylo prokázáno, že všichni účastníci výzkumu pocházejí z neúplných a nestabilních rodin, což se vzhledem k zaměření bakalářské práce dalo předpokládat. Tři z nich jsou vychováváni pouze matkou a zbylí tři v náhradním rodinném prostředí. Tím je v těchto případech ústavní výchova, která byla nařízena v důsledku zcela nefunkční nukleární rodiny, kdy ani širší rodina nebyla schopna zajistit odpovídající péči o děti. Dva účastníci jsou polosirotci, jeden žije v doplněné rodině s novým partnerem matky a jeden pouze s matkou a sourozencem. Ani jeden ze žijících otců nemá zájem podílet se na výchově svých dětí. Dva z nich se omezili pouze na placení stanoveného výživného a dva neplní ani tuto základní povinnost plynoucí z rodičovské odpovědnosti.

Zajímavé je porovnání sociálního prostředí nezletilých účastníků výzkumu, konkrétně vzdělání a pracovního zařazení obou rodičů. Ve dvou případech zůstaly matky pouze se základním vzděláním, v ostatních případech dosáhly výučního listu. Co se týká otců, jeden z nich ukončil středoškolské vzdělání, dva jsou vyučeni a jeden zůstal pouze se základním vzděláním. Zbylí dva zemřeli. Z pohledu pracovního zařazení rodičů bylo zjištěno, že polovina matek je aktuálně na rodičovské dovolené a čerpá dávky státní sociální podpory. Pouze jedna matka je v pracovním poměru a zbylé dvě jsou dlouhodobě nezaměstnané, tudíž také závislé na sociálních dávkách. Na straně otců je pracovní situace taková, že dva z nich jsou výdělečně činní, jeden nezaměstnaný, nikde nevidovaný a poslední otec se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Z výše uvedeného lze vyvodit, že většina klientů pochází z prostředí rodičů střední vrstvy. Co se týká sociálního klimatu klientů, je možné konstatovat, že není pro nezletilé děti příliš podnětné a příkladné pro jejich další život, neboť neúplnost a nestabilita rodiny se může později projevit jako výrazný činitel ovlivňující problémové chování dítěte. Významným činitelem může být i absence mužského vzoru ve výchovném prostředí nukleární rodiny. Mezi zkoumanými jedinci výše sociokulturní úroveň rodičů významně ovlivňuje jejich výchovný přístup k dětem a jejich vzdělání.

Neméně zajímavá je analýza počtu narozených dětí v rodině a pořadí narození účastníků výzkumu. Ve dvou případech se jedná o prvorozené dítě matky, zbylí účastníci se narodili jako druhé dítě matky. V pěti případech žena dále porodila nejméně dvě další děti, pouze v jednom případě se jednalo o jednoho mladšího sourozence. Z těchto faktů je možné usuzovat na větší zaneprázdněnost matky jako výchovné osoby, která již nedisponovala volným časem, který by mohl být věnován účastníku výzkumu. Z uvedeného lze vyvodit,

že počet dětí v rodině a jejich pořadí narození patří k významným faktorům ovlivňujícím pozdější chování dítěte.

Dalším zkoumáním bylo indukováno, že většina účastníků výzkumu tráví svůj volný čas nestrukturovaně, bez jakéhokoliv cíle a zaměření. Pouze u dvou dětí s nařízenou ústavní výchovou bylo zjištěno účelné využití volné času. V těchto případech je možné konstatovat, že dětský domov se snaží svým klientům zabezpečit maximální a smysluplné využití jejich volného času. I zde záleží především na samotném dítěti, zda má zájem a nabídky využije, stejně jako v rodinném prostředí. U ostatních účastníků rozhovoru lze za významný aspekt uvést i socioekonomické podmínky rodiny.

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že všichni účastníci výzkumu jednali s kurátorem pro mládež - mužem i kurátorkou pro mládež – ženou. Tři z nich hovořili převážně s kurátorkou. Čtyři nezletilí (jeden chlapec a tři dívky) uvedli, že preferují jednání s ženou kurátorkou, která je jim bližší a jednání s ní jim připadá přirozenější. Toto stanovisko dotazovaných může vyplývat i z pohlaví výchovné osoby (matka, případně teta v dětském domově). U dvou účastníků (chlapec a dívka) bylo zjištěno, že genderové dělení kurátorů pro mládež pro ně není podstatné. Z uvedeného lze konstatovat, že pro většinu účastníků rozhovoru je důležité genderové dělení kurátorů pro mládež.

Dalším zkoumáním bylo vyvozeno, že jednání s kurátory pro mládež zanechalo u všech účastníků výzkumu kladný dojem a pocity, bylo příjemné, a v pěti případech bylo jednání zaznamenáno jako smysluplné. Pouze jeden účastník uvedl, že to byla ztráta času. Jednalo se o nejmladšího, 14letého účastníka, u kterého se vzhledem k jeho odpovědím dala předpokládat ještě nedostatečně rozvinutá rozumová úroveň.

Všichni účastníci výzkumu uvedli, že vždy měli možnost jednat s kurátorem pro mládež bez přítomnosti další osoby, na jednání měli dostatečné soukromí a klid. Rozhovory byly realizovány v kanceláři kurátora pro mládež, ve škole, případně v dětském domově. Většina účastníků se shodla v tom, že by nic neměnila při dalším jednání s kurátorem pro mládež. Pouze nejmladší účastník uvedl, že by rád jednání zkrátil.

Výzkumník si je vědom toho, že indukované teorie nelze v žádném případě zevšeobecnit na celou populaci. Jednalo se o malý výzkumný vzorek vybraný záměrně dle předem stanovených kritérií.

Další výzkum v této oblasti by mohl být rozšířen o zjišťování pohledu a hodnocení práce kurátorů pro mládež z pohledu rodičů nezletilých dětí, a to pomocí strategie nejen

kvalitativní, ale i kvantitativní. Zajímavé by také mohlo být dotázání se na názory a postoje samotných kurátorů pro mládež a následná komparace všech výsledků výzkumných šetření.

O výsledky výzkumného šetření projevil zájem Magistrát města Jihlavy, odbor sociálních věcí, který získaná a vyhodnocená data využije k dalšímu zkvalitňování své praktické činnosti.

ZÁVĚR

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Rodina je místem, kde dítě získává své první zkušenosti, formuje se jeho sebepojetí a vytváří si vztahy k okolnímu světu. Vychovávat dítě znamená především respektovat jeho osobnost se všemi jejími nedostatky a zvláštnostmi a přitom dítě bezpodmínečně milovat. Děti, kterým se toto vše v hojné míře dostane, nebudou potenciálními klienty sociální kurately pro děti a mládež. O děti, které toto štěstí mít nebudou, je stát povinen se postarat a zabezpečit jim odpovídající výchovné podmínky.

Je důležité si uvědomit, že poruchy chování u dětí a mladistvých mají svoji etiologii nejen v samotné osobnosti dítěte, ale především velmi úzce souvisí s rodinným prostředím, případně školním prostředím. Rodina, jako základní socializační činitel, zásadně ovlivňuje vývoj a formování osobnosti svého dítěte. Dalším, velmi důležitým činitelem, který působí na vývoj dítěte, jsou jeho vrstevnické vztahy. Pokud tyto vlivy budou mít za následek závadové chování dítěte, je potřebná intervence dalších orgánů a institucí.

Bakalářská práce se zabývá intervencí státu v případech poruchového chování dětí a mladistvých, a to formou sociální kurately pro děti a mládež. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy z této oblasti, je charakterizována cílová skupina, obsah činnosti kurátora pro mládež, základní a speciální metody a techniky jeho práce a není opomenuto na spolupracující státní a nestátní subjekty.

V empirické části jsou hledány odpovědi na otázky, jaký je pohled dětských klientů na práci kurátorů pro mládež. Zda některé proměnné, jako pohlaví, samotné prostředí či přítomnost rodičů při jednání s kurátorem pro mládež, hrají důležitou roli při vnímání dítěte. Výzkum je také zaměřen na rodinné prostředí klientů a způsob využití jejich volného času.

Závěr práce je zaměřen na celkové vyhodnocení získaných údajů s možností jejich dalšího využití v praxi nebo v dalším výzkumu. Je prokázáno, že sociální prostředí klientů kurátorů pro mládež má vliv na jejich názory a postoje. Je potřeba především dále pracovat s celou rodinou nezletilého dítěte, s pedagogy i dalšími vychovateli nezletilých dětí,

zejména se zaměřit na oblast využití volného času dětí a způsobu jeho trávení. Dále je prokázáno, že působení kurátorů pro mládež je smysluplné a pro dětské klienty přínosné.

Téma bakalářské práce má úzkou spojitost se sociální pedagogikou, která se stejně jako sociální práce zaměřuje na různé cílové skupiny se širokým spektrem problémů. Již z názvu práce vyplývá její zaměření na dětské klienty kurátorů pro mládež, jejichž chování je problémové. V tomto případě je potřeba zacílit sociální práci nejen na práci s jednotlivcem, ale především na celou rodinu klienta. Toto je společný cíl sociální práce a sociální pedagogiky, který se v případě této bakalářské práce zaměřuje na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi. V průběhu tvorby bakalářské práce jsou využity poznatky a znalosti získané studiem oboru Sociální pedagogika.

Domnívám se, že stanoveného cíle bakalářské práce bylo dosaženo.

Bakalářská práce uvedeného rozsahu by mohla být nejen vhodným studijním materiálem pro začínající sociální pracovníky i sociální pedagogy v oblasti práce s dětmi a mladistvými s poruchami chování, ale i dobrým základem v případě navazujícího studia.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANTIÉR, Edwige. *Agresivita dětí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 101 s. ISBN 978-80-7367-881-4.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DONŤKOVÁ, Olga. *Vývojová psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 153 s. ISBN 978-80-87182-29-1.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 255 s. ISBN 80-7178-367-6.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. 3. dopl. vyd. Brno: Paido, 1997, 108 s. ISBN 80-85931-39-7.

JŮZL, Miloslav. *Metody sociálně výchovné práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-31-4.

KOHOUTEK, Rudolf. *Pedagogická psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, 267 s.

KOHOUTEK, Rudolf. *Vývojová psychologie: učební texty*. 2. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, 84 s.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 8073150042.

KRAUS, Blahoslav a Petr SÝKORA. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, 63 s.

KRÁLOVÁ, Jaroslava. *Speciální techniky sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 1995, 61 s. ISBN 80-85529-15-7.

Manuál k případovým konferencím. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 42 s. ISBN 978-80-7421-038-9.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.

Mateřská škola a Speciálně pedagogické centrum Jihlava [online]. [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: <http://www.msdemlova.cz/predstaveni-spc-jihlava-vysocina.html>

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007, 143 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003a, 287 s. ISBN 8071785490.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003b, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich (ed.), Pavla KODYMOVÁ (ed.) a Jana KOLÁČKOVÁ (ed.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-7367-002-x.

Metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků č. j. MSMT-43301/2013

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7290/Funkce_kuratora.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

MÜHLPACHR, Pavel. *Speciální pedagogika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, 225 s.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

ONDREJKOVIČ, Peter. *Sociálna patológia*. 3. dopl. a preprac. vyd. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2009, 577 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.

Právo na dětství [online]. [cit. 2015-11-05]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/klicove-aktivity-1/rodinne-konference/>

PREKOP, Jirina a Christel SCHWEIZER. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 151 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 9788073674953.

Probační a mediační služba České republiky [online]. [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010114_311214__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008, 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

Psychocentrum – manželská a rodinná poradna Kraje Vysočina [online]. [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://www.psychocentrum.cz/index.php?nid=11300&lid=cs&oid=2799241>

PTÁČEK, Radek, Hana KUŽELOVÁ a Libuše ČELEDVÁ. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 54 s. ISBN 978-80-7421-040-2.

RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 62 s. ISBN 978-80-87182-25-3.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

REUYS, Eva a Hanne VIEHOFF. *Jak s dětmi trávit volný čas: [náměty, nápady, návody pro děti od 4 do 14 let]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000, 180 s. Nápady - hry - tvořivost. ISBN 80-7178-412-5.

ŠKARABELOVÁ, Simona. *Když se řekne nezisková organizace: příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 130 s. ISBN 80-210-3031-3.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 80-7178-503-2.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

VAVŘÍK, Michal. *Základy sociologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 76 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 444 s. ISBN 80-7178-214-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

VÍZDAL, František. *Sociální psychologie I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, 140 s.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

ZAKOUŘILOVÁ, Eva. *Sociální terapie, aneb, Její teorie i speciální techniky, které pomáhají v sociální práci s rodinou*. Vyd. 1. Praha: Institut pro místní správu, 2008, 155 s. Skripta (Institut pro místní správu). ISBN 978-80-86976-14-3.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SVP	Středisko výchovné péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PMS	Probační a mediační služba
IVýP	Individuální výchovný program
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Klienti řešení kurátory pro mládež v ČR za rok 2014.....	12
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

P I Seznam právních předpisů potřebných pro práci kurátora pro mládež

P II Struktura otázek k rozhovoru

PŘÍLOHA P I: SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ POTŘEBNÝCH PRO PRÁCI KURÁTORA PRO MLÁDEŽ

- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů,
- Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.,
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů,

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

PŘÍLOHA P II: STRUKTURA OTÁZEK K ROZHOVORU

1. Na úvod mi dovol, abych se zeptala, kolik je ti let a jakou školu studuješ?
2. Dále mi, prosím, řekni, kolik máš sourozenců a s kým doma žiješ?
3. Mohl/a bys popsat důvod jednání s kurátorem?
4. Jakého pohlaví a přibližně věku byl/a kurátor/ka?
5. Vyhovovalo ti to?
6. Jak bys popsal/a jednání s ní/m, tvoje pocity?
7. Mělo jednání s kurátorem/kou podle tebe smysl, dalo ti to něco?
8. Kde jste spolu hovořili? Byl jednání někdo přítomen?
9. Chtěl/a bys něco při dalším rozhovoru s kurátorem/kou změnit?
10. Popiš mi, jak trávíš svůj volný čas?
11. Na závěr mi dovol, abych se zeptala, jaký je tvůj osobní životní cíl?